

ДОПОВІДЬ ЩОДО СИТУАЦІЇ З ПРАВАМИ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

1 червня 2025 року – 30 листопада 2025 року

ОБ'ЄДНАНІ НАЦІЇ
ПРАВА ЛЮДИНИ
УПРАВЛІННЯ ВЕРХОВНОГО КОМІСАРА

Фото на обкладинці

Чоловік сидить перед своїм зруйнованим будинком після атаки, в результаті якої його мати отримала важкі травми.

Це неофіційний переклад оригінального документу,
написаного англійською мовою; у випадку розбіжностей
просимо звертатися до оригіналу англійською мовою.

ДОПОВІДЬ ПРО СИТУАЦІЮ З ПРАВАМИ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

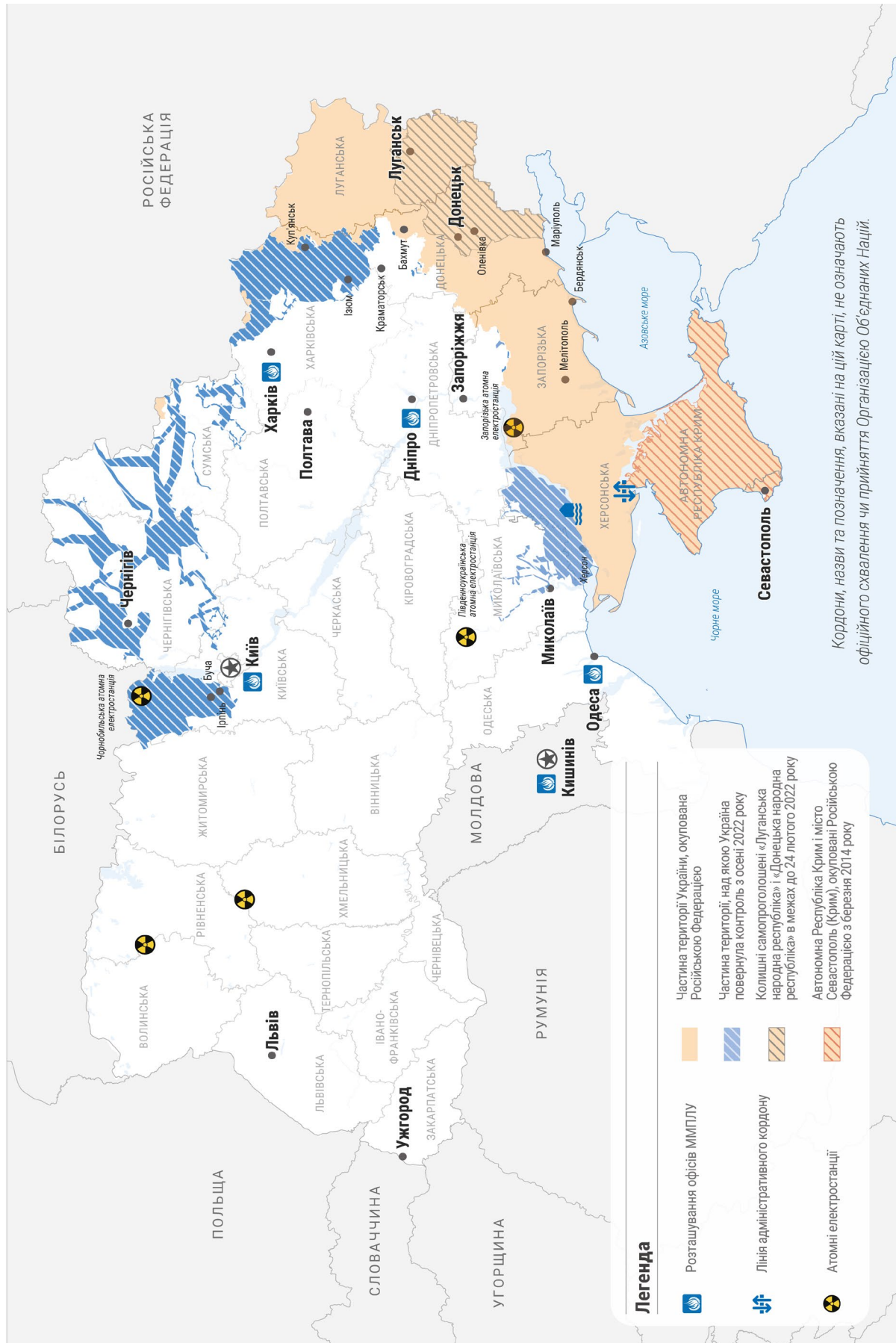
1 червня – 30 листопада 2025 року

9 грудня 2025 року

I.	Резюме.....	2
II.	Методологія УВКПЛ	3
III.	Вплив бойових дій на цивільних осіб	4
A.	Зростання кількості цивільних постраждалих у міських та прифронтових районах	4
B.	Посилення ударів із застосуванням зброї дальнього радіусу дії по містах	6
	Атаки із застосуванням зброї дальнього радіусу дії.....	6
	Атаки касетними боєприпасами	7
C.	Атаки на енергетичну інфраструктуру	7
D.	Посилення бойових дій у прифронтових громадах	8
	Атаки із застосуванням дронів ближнього радіусу дії з видом від першої особи.....	9
	Атаки із застосуванням авіабомб.....	9
E.	Вплив бойових дій на права цивільних осіб в прифронтових районах	9
	Знищення житлових будинків та цивільної інфраструктури.....	9
	Право на охорону здоров'я в прифронтових районах	12
	Примусове переміщення	12
F.	Подальший вплив бойових дій на освіту	14
IV.	Військовополонені	14
A.	Українські військовополонені, утримувані Російською Федерацією	14
	Позасудові страти	14
	Катування, жорстоке поводження та смерті у полоні.....	15
B.	Російські та військовополонені з третіх країн, яких утримує Україна	16
	Позасудові страти	16
	Катування та жорстоке поводження	17
V.	Сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом	17
VI.	Права людини на території, окупованій Російською Федерацією	18
A.	Права на життя, фізичну та психічну недоторканність, свободу і безпеку	18
	Позасудові страти	18
	Порушення процесуальних гарантій і права на справедливий суд щодо українських цивільних затриманих, яких утримує Російська Федерація.....	18
	Депортації	19
	Призов	20
B.	Економічні, соціальні та культурні права	20
	Доступ до води	20
	Права на житло, землю та власність	23
	Право на освіту	23
	Мілітаризація.....	24
	Літні табори	24
	Зміни у навчальній програмі.....	24
C.	Громадянський простір і фундаментальні свободи	25
	Свобода вираження поглядів і право на приватність	25
	Свобода релігії та віросповідання.....	26
VII.	Права людини на підконтрольній Уряду України території	27
A.	Здійснення правосуддя.....	27
B.	Свобода релігії	29
C.	Події в правовому полі	30
	Проміжні репарації для постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом (СНПК)	30
VIII.	Технічне співробітництво	31
IX.	Рекомендації	31

УКРАЇНА: МОНІТОРИНГОВА МІСІЯ ООН З ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

Станом на 30 листопада 2025 року

Дата створення: 30 листопада 2025 року Джерело: УВКПЛ ММПЛУ

I. РЕЗЮМЕ

1. У період з 1 червня до 30 листопада 2025 року УВКПЛ зафіксувало значну ескалацію бойових дій по всій Україні, що призвело до зростання шкоди для цивільних осіб. Кількість цивільних постраждалих різко зросла як у прифронтових, так і в міських районах, а липень 2025 року став місяцем із найвищими показниками жертв з квітня 2022 року. Переважна більшість постраждалих була на підконтрольній Уряду України території. Російська Федерація посилила застосування ракет і безпілотників дальнього радіусу дії, випускаючи сотні боєприпасів під час частих масштабних атак вночі.
2. У жовтні 2025 року російські збройні сили відновили масштабні скоординовані удари по енергетичних об'єктах по всій країні, здійснивши вісім великих хвиль атак на кілька регіонів одночасно впродовж останніх двох місяців звітного періоду. Ці удари спричинили регіональні аварійні відключення електроенергії та тривалі щоденні планові вимкнення по всій країні, у деяких місцях було порушено тепло- і водопостачання.
3. У прифронтових районах умови погіршувалися й надалі. Безпілотники ближнього радіусу дії, авіабомби та інша вибухова зброя вбивали і травмували цивільних осіб, а також руйнували житло і важливу цивільну інфраструктуру. У деяких прифронтових містах медичні та інші життєво важливі послуги фактично перестали функціонувати, що спричинило зростання переміщення населення. Тривалі бойові дії посилювали навантаження на послуги для внутрішньо переміщених осіб і порушували освітній процес по всій країні.
4. Між кінцем травня та серпнем 2025 року Україна і Російська Федерація провели найбільші обміни військовополонених і цивільних затриманих з 2022 року, у результаті яких було звільнено понад три тисячі осіб з обох сторін. Звільнені українські військовополонені повідомляли, що катування і жорстоке поводження, зокрема сексуальне насильство, і смерті в місцях утримання продовжувались у 2025 році, особливо в установах на території Російської Федерації, попри періодичні послаблення, зокрема перед обміном. Із середини листопада 2025 року УВКПЛ зафіксувало зростання повідомлень про втрати українських військовослужбовців, захоплених російськими збройними силами. Інтерв'ю зі звільненими українськими цивільними затриманими виявили проблеми з дотриманням права на справедливий суд, включно з використанням катувань для отримання зізнань. Військовополонені, яких утримувала Україна, описували катування і жорстоке поводження у місцях транзиту перед прибуттям до місць інтернування, що входять до системи, створеної Міністерством юстиції.
5. На окупованій території окупаційна держава й надалі обмежувала права цивільних осіб і порушувала основоположні норми міжнародного гуманітарного права (МГП). Російська Федерація депортувала десятки українців з окупованої території України або з території самої Російської Федерації до Грузії, однак через відсутність чинних українських документів багатьох утримували на кордоні між Російською Федерацією і Грузією. Окупаційна влада продовжувала застосовувати законодавство, яке дозволяє вилучення нібито покинутого житла, публікуючи оголошення про потенційне визнання покинутими щонайменше 4500 будинків упродовж цього звітного періоду, хоча люди, які виїхали з окупованої території, не могли підтвердити статус свого майна.
6. Окупаційна влада в Донецькій області запровадила графіки водопостачання через серйозний дефіцит води. Він виник через пошкодження, спричинені бойовими діями у 2022 році, неналежне обслуговування інфраструктури і посушливу погоду. Жителі деяких районів отримували воду в кранах раз на три дні або й рідше, і скаржилися на низьку якість води та недостатній тиск, який не давав змоги підтримувати санітарні умови вдома.
7. Літні табори і зміни до навчальної програми на 2025-2026 роки посилювали російську "патріотичну освіту" для дітей від трирічного віку на окупованій території України, а мілітаризовані змагання проводилися для дітей під наглядом військовослужбовців російських збройних сил. Жителі окупованої території й надалі стикалися з обмеженнями свободи вираження поглядів, свободи релігії та права на приватність, а також з переслідуваннями за виявлену нібито проукраїнську позицію.
8. На підконтрольній Уряду України території, органи влади й надалі притягували українців до відповідальності за колабораційну діяльність за працю, яка відповідно до МГП може законно вимагатися окупаційною

державою. Право на сумлінну відмову від військової служби залишалося необґрунтовано обмеженим у законодавстві та на практиці.

II. МЕТОДОЛОГІЯ УВКПЛ

9. Ця доповідь ґрунтується на діяльності Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні (ММПЛУ).¹ Впродовж звітного періоду Місія здійснила 185 польових візитів, 50 візитів до місць позбавлення волі, 36 візитів лікарень, транзитних центрів для евакуйованих і колективних центрів для внутрішньо переміщених осіб, спостерігала за 25 судовими засіданнями та провела конфіденційні бесіди з 1830 постраждалими особами і свідками ймовірних порушень міжнародного права у сфері прав людини і гуманітарного права, а також з їхніми родичами і юристами, представниками органів влади, членами громадянського суспільства та іншими співрозмовниками. Доповідь також ґрунтується на судових документах, офіційних матеріалах та інших відповідних джерелах, включно з відкритими джерелами. Доповідь охоплює порушення прав людини і порушення міжнародного гуманітарного права, що сталися в період з 1 червня до 30 листопада 2025 року, а також інциденти, які відбулися раніше, але були задокументовані або перевірені в цей період.
10. Висновки включаються до доповіді, якщо відповідають стандарту «достатні підстави вважати», а саме на основі сукупності перевіреної інформації, звичайний неупереджений спостерігач мав би розумні підстави вважати, що факти відбулися так, як описано, та де зроблено юридичні висновки, що ці факти відповідають усім елементам порушення.

ДІЯЛЬНІСТЬ УВКПЛ ЗА ЗВІТНИЙ ПЕРІОД

Дата створення: 25 червня 2025 року | Джерело: УВКПЛ ММПЛУ

11. Перевірка ймовірних порушень на окупованій території України була ускладнена відсутністю доступу, який Російська Федерація відмовлялася надавати УВКПЛ для незалежного моніторингу, попри багаторазові

¹ ММПЛУ була направлена в Україну 14 березня 2014 року для моніторингу ситуації з правами людини на всій території України з особливою увагою до Автономної Республіки Крим, східних і південних регіонів України, підготовки доповідей і внесення рекомендацій Урядові та іншим суб'єктам щодо вирішення проблем у галузі прав людини. Докладніше див. у документі A/HRC/27/75, пп. 7-8.

запити.² Крім того, особи й надалі стикалися з труднощами під час виїзду з окупованої території на підконтрольну Уряду України територію, оскільки офіційні пункти перетину відсутні, кількість блокпостів у межах окупованої території є великою, а подорож вимагає значних об'їздів через Російську Федерацію. Багато людей на окупованій території також вагалися чи ділитися інформацією телефоном або через електронні месенджери, побоюючись, що розмови можуть бути прослухані або перехоплені. УВКПЛ знову звертається до Російської Федерації із запитом про доступ до окупованої території відповідно до резолюції 79/184 Генеральної Асамблеї.

III. ВПЛИВ БОЙОВИХ ДІЙ НА ЦИВІЛЬНИХ ОСІБ

A. Зростання кількості постраждалих серед цивільних осіб у міських та прифронтових районах

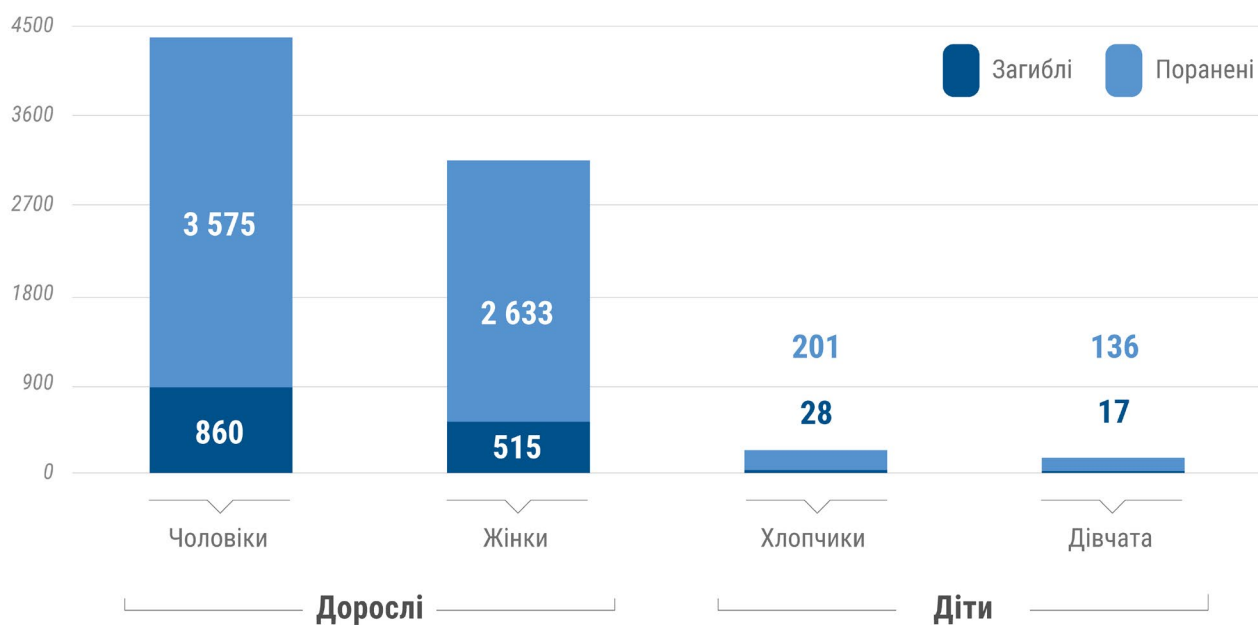
12. Інтенсивні бойові дії у прифронтових районах, у поєднанні з частими масштабними ракетними ударами і ударами баражувальними боєприпасами з боку Російської Федерації по міських центрах, спричинили зростання кількості жертв серед цивільних осіб за звітний період.
13. Усього загинуло ³ 1420 і було поранено 6545 цивільних осіб, серед них 4435 чоловіків, 3148 жінки, 229 хлопчиків і 153 дівчинки. Це становить зростання на 12 відсотків порівняно з аналогічним періодом попереднього року, коли було зафіксовано 1201 загиблих і 5899 поранених, і на 37 відсотків порівняно з попередніми шістьма місяцями, коли було 979 загиблих і 4840 поранених. Серед постраждалих були 61 медичних працівників, 6 працівників медіа і 99 працівників аварійно-рятувальних служб.
14. УВКПЛ також задокументувало 13 жертв серед гуманітарних працівників не лише в прифронтових громадах, а й далеко від лінії фронту. Наприклад, 4 вересня 2025 року під час російського ракетного удару поблизу Новоселівки Чернігівської області двоє гуманітарних розмінувальників, обидва чоловіки, загинули, а кілька інших отримали поранення, коли працювали в полі над розмінуванням сільськогосподарської землі. В іншому випадку, ближче до лінії фронту, 14 жовтня 2025 року поблизу Білозерки Херсонської області російські збройні сили вразили гуманітарну колону ООН за допомогою безпілотників малої дальності. Колона складалася з чотирьох чітко позначених білих автомобілів, що перевозили гуманітарну допомогу. Дві вантажівки зазнали серйозних пошкоджень
15. 97 відсотків усіх жертв припадали на підконтрольну Уряду України територію, де загинуло 1363 і було поранено 6398 осіб, тоді як 3 відсотки жертв припадали на окуповану Російською Федерацією територію (57 осіб загинули і 147 було поранено).

² УВКПЛ востаннє зверталося із запитом про доступ до окупованої території у вербальній ноті, надісланій Російській Федерації 26 лютого 2025 року, на яку досі не отримало відповіді. УВКПЛ висловлює вдячність Уряду України за співпрацю у наданні доступу до підконтрольної Уряду України території.

³ Цифри, наведені в цьому розділі, не включають остаточну загальну кількість підтверджених жертв серед цивільних осіб за листопад 2025 року через терміни завершення підготовки звіту. Загальна кількість, ймовірно, зростатиме в міру підтвердження нових випадків.

ЖЕРТВИ СЕРЕД ЦИВІЛЬНИХ ОСІБ, ЗА ВІКОМ ТА СТАТТЮ

З 1 червня 2025 року до 30 листопада 2025 року

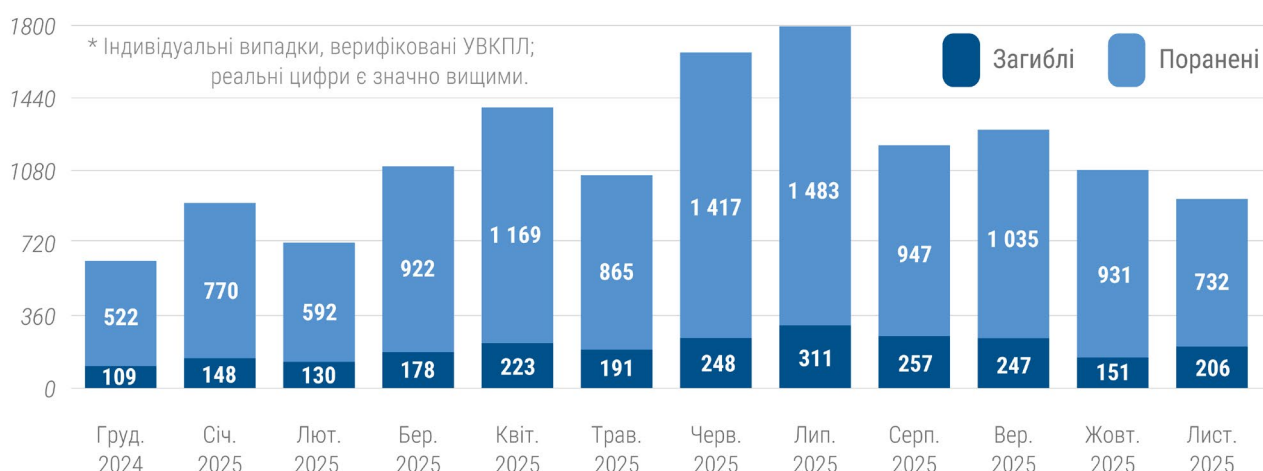
Дата створення: 5 грудня 2025 року

Джерело: УВКПЛ ММПЛУ

16. Кількість жертв серед цивільних осіб різко зросла у червні 2025 року, а липень став місяцем з найвищою кількістю загиблих і поранених цивільних осіб з квітня 2022 року. 62 відсотки від загальної кількості жертв були спричинені вибуховою зброєю широкої зони ураження, яку застосовували в прифронтових регіонах, при цьому люди старшого віку зазнавали непропорційно високого впливу. Ще 38 відсотків жертв серед цивільних осіб стали результатом ударів далекобійних ракет і баражувальних боєприпасів, які застосовувалися у міських районах, часто далеко від лінії фронту. Такі удари регулярно уражали міста, зокрема Київ, Запоріжжя і Харків, хоча цивільні особи в окремих регіонах також постраждали вперше, серед них Чернівецька і Закарпатська області. УВКПЛ також задокументувало значні руйнування, завдані через зростання використання Російською Федерацією реактивних систем залпового вогню у міських прифронтових районах, як-от Запоріжжя і Суми. Реактивні системи залпового вогню, що випускають кілька некерованих ракет з короткими інтервалами, не мають необхідної точності для ефективного розрізнення між військовими цілями і цивільними особами та цивільними об'єктами в щільно заселених міських районах, як цього вимагає МГП.⁴

⁴ Додатковий протокол I до Женевських Конвенцій, статті 48 і 52.

ЖЕРТВИ СЕРЕД ЦИВІЛЬНИХ ОСІБ, ПО МІСЯЦЯХ*

Дата створення: 5 грудня 2025 року

Джерело: УВКПЛ ММПЛУ

17. За даними російської влади, щонайменше 146 цивільних осіб загинуло і 1154 були поранені внаслідок ударів українських збройних сил у 18 регіонах Російської Федерації. УВКПЛ встановило особи деяких із них, однак обставини цих інцидентів потребують додаткової перевірки через відсутність доступу і обмеженість публічно доступної інформації.

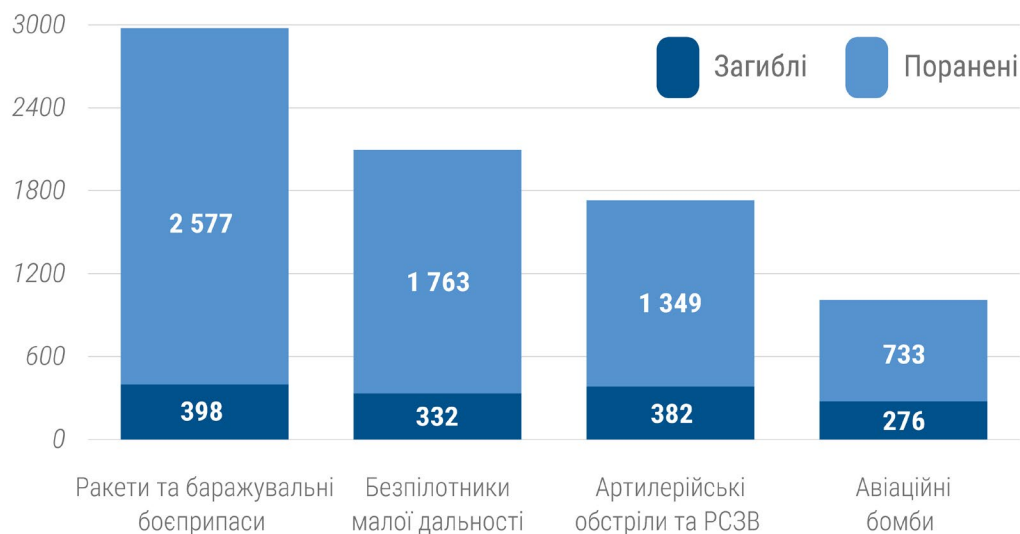
В. Посилення ударів із застосуванням далекобійної зброї по містах

Атаки із застосуванням далекобійної зброї

18. У період з грудня 2024 року до листопада 2025 року середня добова кількість баражувальних боеприпасів (далекобійних безпілотників), застосованих Російською Федерацією, майже потроїлася, – вона зросла приблизно з 60 до понад 180. За даними української влади, лише у ніч на 6 вересня 2025 року збройні сили Російської Федерації застосували 823 далекобійні боеприпаси, що стало найвищим показником від початку повномасштабного вторгнення в Україну у лютому 2022 року.
19. Застосування сотень потужних ракет і дронів у швидкій послідовності в міських районах призвело до великої кількості постраждалих серед цивільних осіб. У деяких випадках російські збройні сили запускали крилаті ракети одразу після відбою повітряних тривог від масованих атак безпілотників, що збільшувало кількість постраждалих, оскільки цивільні виходили з укриттів.
20. 31 липня 2025 року Російська Федерація, за повідомленнями, застосувала 317 безпілотників і ракет по Києву, внаслідок чого загинула 31 цивільна особа (14 чоловіків, 12 жінок, 3 хлопчики і 2 дівчинки), а ще 171 особа отримала поранення (79 чоловіків, 75 жінок, 10 дівчаток і 7 хлопчиків). Це найвищий показник постраждалих, підтверджений УВКПЛ у столиці від початку повномасштабного вторгнення. УВКПЛ підтвердило, що крилата ракета, яка ймовірно летіла на низькій висоті, влучила в житловий будинок і зруйнувала цілий під'їзд. Дев'ять сімей втратили щонайменше двох членів. Загалом кількість жертв серед цивільних осіб у місті Києві зросла більш ніж у п'ять разів з червня до листопада 2025 року (822) порівняно з попередніми шістьма місяцями (154).
21. 19 листопада 2025 року Російська Федерація здійснила, за повідомленнями, запуск понад 500 безпілотників і ракет по всій території України, включно із західними регіонами. Декілька далекобійних боеприпасів або їхні уламки влучили у два житлові будинки в Тернополі, внаслідок чого загинули щонайменше 36 цивільних осіб (17 жінок, 12 чоловіків, 4 хлопчики і 3 дівчинки), а десятки отримали поранення. Цей інцидент забрав життя найбільшої кількості цивільних осіб у західній частині України від початку повномасштабного вторгнення.

ЖЕРТВИ СЕРЕД ЦИВІЛЬНИХ ОСІБ ВІД ВИБУХОВОЇ ЗБРОЇ З ШИРОКОЮ ЗОНОЮ УРАЖЕННЯ

З 1 червня 2025 року до 30 листопада 2025 року

Дата створення: 5 грудня 2025 року

Джерело: УВКПЛ ММПЛУ

22. Щораз сильніші удари далекобійною зброєю, здійснені Російською Федерацією, пошкодили приватну власність у містах, розташованих далеко від лінії фронту. За даними Департаменту будівництва та житлового забезпечення Київської міської державної адміністрації, у Києві було пошкоджено 2489 багатоквартирних будинків від початку повномасштабного вторгнення, понад 1000 були пошкоджені у 2025 році.⁵
23. Застосування вибухової зброї з широкою зоною ураження в населених пунктах, імовірно, має невідбіркові наслідки і тому викликає серйозні занепокоєння щодо відповідності нормам міжнародного гуманітарного права.⁶

Атаки касетними боєприпасами

24. Касетні авіабоєприпаси, запущені російськими збройними силами, уражали густонаселені території щонайменше в п'ятих атаках у чотирьох регіонах, включно з територією, яка раніше не зазнавала атак. 12 липня 2025 року під час масштабної атаки, що одночасно охопила кілька міст України, крилата ракета вибухнула у житловому районі Чернівців, що стало першим випадком ураження цього міста від початку повномасштабного вторгнення. Влада заявила, що ракета мала касетну бойову частину, і відео атаки, проаналізоване УВКПЛ, виглядало таким, що відповідає застосуванню касетних боєприпасів.
25. Використання касетних боєприпасів у населених пунктах є несумісним з МГП, оскільки їхня дія в таких умовах є невідбірковою. МГП вимагає, щоб сторони конфлікту застосовували засоби або методи ведення бойових дій, які за наявних обставин не вражатимуть військових та цивільних осіб або цивільні об'єкти без розрізнення.⁷

С. Атаки на енергетичну інфраструктуру

26. У жовтні російські збройні сили відновили масштабні скоординовані удари по енергетичних об'єктах по всій країні, здійснивши вісім великих хвиль атак одночасно по кількох регіонах упродовж останніх двох місяців

⁵ Дані, надані в листі Київської міської державної адміністрації до УВКПЛ від 20 листопада 2025 року.

⁶ Додатковий протокол I до Женевських конвенцій, статті 48 і 51.

⁷ Додатковий протокол I до Женевських конвенцій, стаття 51, звичаєве право МКЧХ 12.

звітний періоду. Ці атаки спричинили регіональні аварійні відключення електроенергії та тривалі планові відключення по всій країні, які тривали до 10-18 годин щоденно, у деяких районах було порушено тепло- та водопостачання. У деяких районах аварійні відключення тривали понад 36 годин одразу після атак. Порівняно з попередніми періодами, атаки протягом звітний періоду також частіше були спрямовані на інфраструктуру природного газу, що призводило до пошкодження об'єктів та перебоїв у газопостачанні цивільному населенню.

27. Відновлення масштабних атак по всій країні на енергетичну інфраструктуру відбулося на тлі постійних цілеспрямованих атак меншого масштабу впродовж усього звітний періоду. З травня до вересня 2025 року російські збройні сили здійснювали серійні, регіонально спрямовані атаки на енергетичні об'єкти. Наприклад, наприкінці серпня російські збройні сили атакували енергетичну інфраструктуру Сумської області протягом чотирьох днів поспіль. Атаки призвели до тимчасових відключень електроенергії. Постійні атаки на енергетичні об'єкти в Чернігівській області також спричинили суттєві перебої в подачі електрики та інших послуг.
28. Українські органи влади, енергетичні компанії та гуманітарні організації продовжували роботу над стабілізацією системи. Однак сукупні пошкодження енергетичної інфраструктури України з 2024⁸ року разом із новими масштабними ударами восени 2025 року підвищили ризики для цивільних осіб у майбутній зимовий період, коли тривалі перебої з електроенергією, теплом і водою можуть мати критичний характер.
29. На окупованій території УВКПЛ також задокументувало збільшення атак на енергетичну інфраструктуру з боку українських збройних сил, переважно в районах, що розташовані поблизу зони активних бойових дій у Донецькій та Запорізькій областях. Наприклад, 19 серпня 2025 року атака безпілотної на енергетичну інфраструктуру на окупованій території Запорізької області тимчасово залишила населені пункти без електроенергії. 18 листопада 2025 року українські збройні сили атакували два об'єкти енергетичної інфраструктури на окупованій території Донецької області, що призвело до відключень електроенергії та перебоїв у водо- і теплопостачанні в окремих районах.
30. УВКПЛ зафіксувало та проаналізувало публічно доступну інформацію про атаки на енергетичну інфраструктуру на території Російської Федерації та їхні наслідки. Попри наявність повідомлень про локальні відключення електроенергії, публічно доступної інформації було недостатньо для незалежної верифікації того, чи були ці відключення пов'язані з атаками, а також для оцінки їхнього масштабу або впливу на цивільне населення. УВКПЛ повторно звертається до Російської Федерації з проханням надати доступ до районів Російської Федерації, що постраждали від війни в Україні.

D. Посилення бойових дій у прифронтових громадах

31. З червня до листопада 2025 року 62 відсотки усіх жертв серед цивільних осіб припадали на райони поблизу лінії фронту. Хоча загиблі та поранені серед цивільних осіб були зафіксовані на окупованій території (наприклад в окупованому Донецьку та Олешках Херсонської області) абсолютна більшість випадків сталася на підконтрольній Уряду України території. Люди старшого віку, які залишаються жити в прифронтових районах (див. пункт 44) постраждали непропорційно сильно, 46 відсотків цивільних, які загинули у прифронтових районах, були старше 60 років,⁹ хоча ця вікова група становить лише 25 відсотків населення.

⁸ Моніторингова місія ООН з прав людини в Україні: «Атаки на енергетичну інфраструктуру України: шкода цивільному населенню», вересень 2024 року».

⁹ На основі записів, де вказувався вік.

Атаки із застосуванням дронів малої дальності з видом від першої особи

32. Дрони малої дальності, головним чином обладнані камерами виду від першої особи, залишалися однією з найнебезпечніших видів зброї для цивільних осіб на підконтрольній Уряду України території, що призвело до загибелі щонайменше 307 цивільних осіб (230 чоловіків, 71 жінок і 6 хлопчиків), та поранення 1677 осіб (1085 чоловіків, 554 жінок, 24 хлопчиків і 14 дівчаток) протягом звітного періоду. Швидкий технологічний розвиток FPV-дронів розширив їхню оперативну дальність, а нові моделі дедалі стійкіші до радіоелектронних перешкод. Це дає змогу таким дронам проникати в міські райони без активації сигналів повітряної тривоги та завдавати ударів із покращеною точністю на більших дистанціях. Коли оператори не розрізняють належним чином між цивільними особами, цивільними об'єктами та між комбатантами і військовими цілями, або не хочуть чи не можуть цього зробити, цивільні особи опиняються під надзвичайно високим ризиком.
33. 27 липня та 9 серпня FPV-дрони атакували пасажирські автобуси в Івільжанському (Сумська область), Інженерному (Херсонська область), що призвело до загибелі цивільних осіб (3 жінки та 3 чоловіки), і поранення щонайменше 32 цивільних осіб (17 жінок і 15 чоловіків). Модифіковані російські FPV-дрони з розширеною дальністю вперше завдали удару по центральній частині Запоріжжя 4 вересня 2025 року, поранивши 4 жінок.
34. Дрони малої дальності на окупованій території призвели до загибелі 25 цивільних осіб (13 чоловіків, 11 жінок і 1 хлопчик), та поранили 86 (43 чоловіки, 41 жінку, 1 хлопчика і 1 дівчинку), головним чином на окупованих територіях Донецької, Херсонської та Запорізької областей. Наприклад, 31 липня дрон уразив цивільний автомобіль на окупованій частині Пологівського району Запорізької області, що призвело до загибелі трьох цивільних осіб, серед них однієї дитини, і поранення ще одного цивільного пасажера.

Атаки із застосуванням авіабомб

35. Потужні планерні авіабомби, застосовані збройними силами Російської Федерації, призвели до загибелі 276 цивільних осіб та поранили 733 на підконтрольній Уряду України території. Ці авіаційні боєприпаси становлять серйозну загрозу для цивільних осіб через їхню руйнівну силу та збільшену дальність. Кількість жертв серед цивільних осіб від планерних авіабомб переважно стосувалась громад в Донецькій, Харківській і Запорізькій областях. Наприклад, 28 липня 2025 року кілька планерних авіабомб уразили виправну колонію в Біленькому Запорізької області, спричинивши загибель 16 ув'язнених чоловіків та поранення щонайменше 43. 9 вересня 2025 року планерна авіабомба вбила 25 цивільних (16 жінок і 9 чоловіків) та поранила щонайменше 19 (13 жінок і 6 чоловіків) у Яровій Донецької області. Більшість загиблих чекали на отримання пенсій біля автомобіля поштової служби в центрі селища, коли бомба вибухнула поруч – 21 із загиблих та 13 із поранених були старші 60 років.

Е. Вплив бойових дій на права цивільних осіб в прифронтових районах

Знищення житлових будинків та цивільної інфраструктури

«Твій день починається з вибухів. Вибухи будять тебе замість будильника. І вони стають усе ближчими й ближчими, гучнішими й гучнішими. Ти також лягаєш спати під вибухи й не знаєш, чи прокинешся наступного ранку.»

– евакуйована особа у транзитному центрі описує своє життя в прифронтовому населеному пункті Дніпропетровської області.

36. Удари великої потужності спричинили масові пошкодження житлових будинків та іншої критичної інфраструктури, необхідної для життя цивільних осіб в прифронтових районах. Переселенці та місцева влада з кількох маленьких сіл у прифронтових районах Донецької області повідомили УВКПЛ, наприклад, що

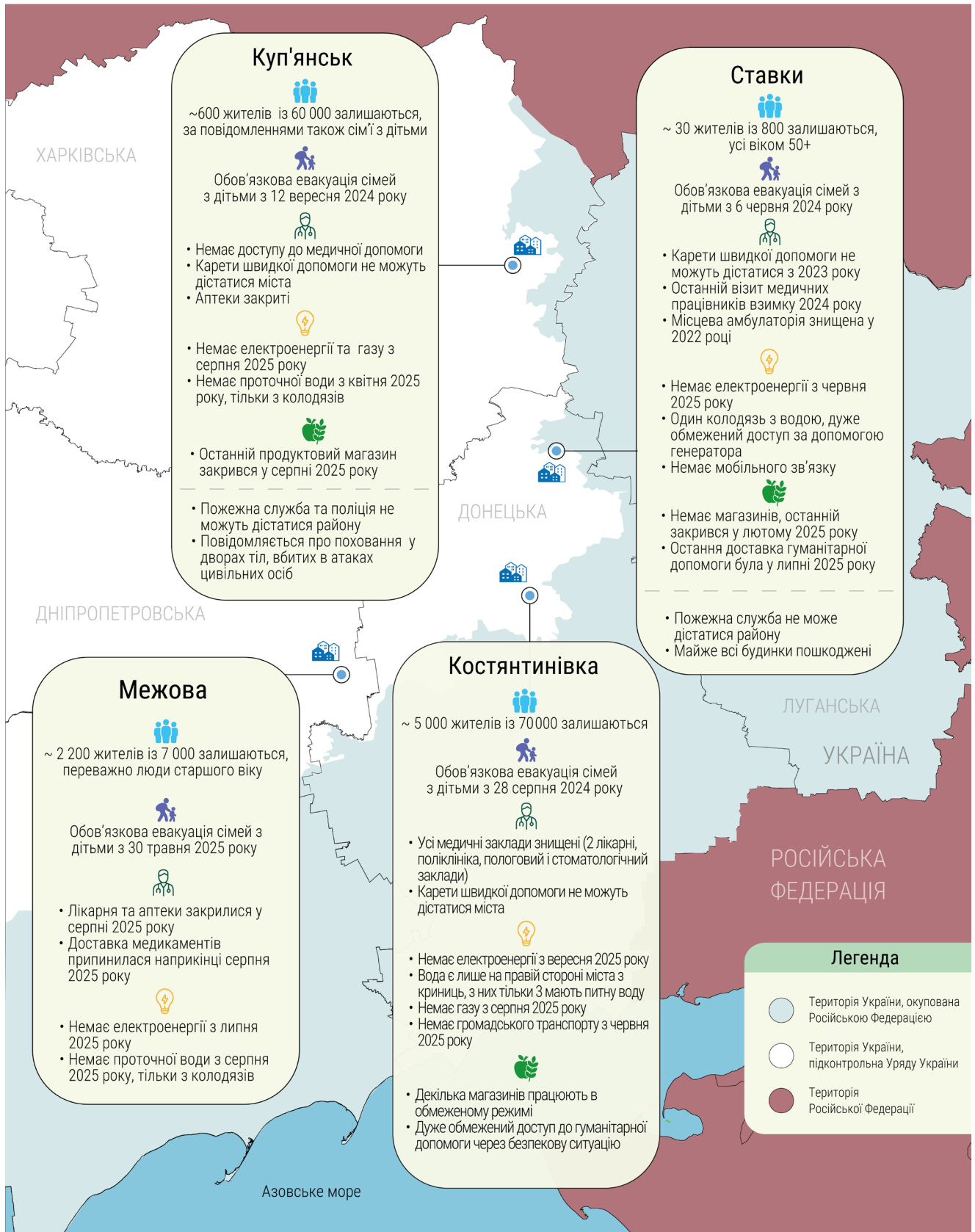
більшість будинків у Ставках, Богородичному та Рубцях були пошкоджені або зруйновані. Супутникові знімки прифронтових сіл і міст підтвердили значні пошкодження житлових і цивільних об'єктів після повномасштабного вторгнення.

37. Більше 90 відсотків із 67 350 осіб, які мешкали до 2022 року у Костянтинівці Донецької області, промислового міста, що нині розташоване менше ніж за 10 кілометрів від лінії фронту, були переселені. Незважаючи на різке скорочення населення, кількість цивільних постраждалих там у абсолютному значенні цього року зросла на 79 відсотків порівняно з аналогічним періодом 2024 року.¹⁰ У ході конфіденційних бесід в транзитних центрах протягом звітної періоду 29 людей, щойно евакуйованих із Костянтинівки, повідомили УВКПЛ, що більшість житлових і цивільних будівель, включно з медичними, освітніми та адміністративними закладами, були пошкоджені або зруйновані. Остання лікарня закрилася у вересні, а карети швидкої допомоги не могли дістатися до людей, які потребували допомоги, через постійні обстріли. Тривалі бойові дії порушили критичне постачання комунальних послуг, включно з електроенергією, газом та водою, і унеможливили проведення ремонтних робіт. Внаслідок цього мешканці, що залишилися, переважно люди старшого віку, змушені носити великі та важкі бутлі з питною водою з криниць. Одна жінка старшого віку описала ситуацію в Костянтинівці як «жах і нестерпну для людини».
38. У Донецькій, Харківській та Херсонській областях місцева влада з 15 населених пунктів, розташованих поблизу лінії фронту, повідомила УВКПЛ, що більшість мешканців, які залишилися, є людьми старшого віку та людьми з інвалідністю. У всіх цих населених пунктах було оголошено обов'язкову евакуацію сімей з дітьми, а в 11 із них вона триває з 2024 року. Залишки населення мають обмежений доступ до товарів і послуг, включно з медичною допомогою, продуктовими магазинами та можливістю зняття готівки. Мешканці залишалися без електропостачання протягом тривалого часу (понад 30 місяців в одному населеному пункті), що створює серйозні ризики під час зимових місяців.

«Я жила, тяжко працювала й заробила те, що мала, я подолати стільки труднощів — і тепер опинилася тут. Я хочу повернутися [додому]. Ми жили нормальним життям, але вони знищили все».

— 100-річна жінка у кріслі колісному, яку щойно евакуювали до транзитного центру з прифронтового села в Дніпропетровській області, приблизно за 10 км від лінії фронту.

¹⁰ Щонайменше 427 цивільних осіб загинули та були поранені (263 чоловіків і 164 жінок) з червня до листопада 2025 року, порівняно з 238 загиблими та пораненими (118 чоловіків, 115 жінок та 5 дівчаток) за аналогічний період 2024 року.

Право на охорону здоров'я в прифронтових районах

39. Посилення бойових дій призвело до фактичного позбавлення права на охорону здоров'я в деяких районах через колапс медичних послуг в результаті серйозного пошкодження медичних закладів. Окрім безпосередніх наслідків для мешканців, ці пошкодження матимуть довгострокові наслідки для системи охорони здоров'я в цих районах. Наприклад, у Костянтинівці до кінця серпня були зруйновані або закриті всі медичні заклади, залишивши парамедиків і евакуаційні бригади єдиною підтримкою для поранених цивільних осіб.
40. Більшість медичних закладів, що ще функціонували в прифронтових регіонах, мали катастрофічну нестачу персоналу через переселення та втрати серед медичних працівників. Регіональний орган охорони здоров'я Харкова повідомив, що майже 40 відсотків посад в лікарні були вакантними. Представник охорони здоров'я Миколаївської області зазначив, що гостра нестача персоналу втричі збільшила навантаження на тих, хто залишився. Після того як єдиний сімейний лікар у одному селі Харківської області залишив посаду, медсестра підтримувала роботу клініки в обмеженому обсязі, надаючи переважно базову медичну допомогу та видаючи документи про смерть. До вересня 2025 року мобільні аптеки перестали відвідувати село, а на початку жовтня медсестра також евакуювалася, залишивши близько 400 мешканців, переважно людей старшого віку, без доступу до базових медичних послуг.
41. 38 ВПО із прифронтових районів повідомили УВКПЛ, що не мали доступу або мали дуже обмежений доступ до медичної допомоги в прифронтових районах. Представник лікарні Миколаївської області зауважив, що у пацієнтів віком понад 70 років частіше накопичувалося кілька серйозних проблем зі здоров'ям до моменту госпіталізації, включно з тяжкими бактеріальними інфекціями та станами, що потребують ампутації. Багато хвороб ставали хронічними, оскільки пацієнти не могли своєчасно звернутися по медичну допомогу через відсутність медичних послуг, руйнування соціальних та сімейних зв'язків у прифронтових районах або шкідливі механізми подолання стресу, як-от надмірне вживання алкоголю.
42. Бойові дії у прифронтових районах або унеможливлювали переміщення цивільних осіб для отримання спеціалізованої медичної допомоги, включно з сексуальним та репродуктивним здоров'ям, а також здоров'ям новонароджених і дітей, або змушували їх ризикувати життям для доступу до неї. Вагітна жінка з сільської місцевості Херсонської області повідомила УВКПЛ, що їй довелося проїжджати великі відстані для пренатальних оглядів. Під час однієї поїздки дрон атакував її автомобіль, поранивши її та чоловіка; її вагітність не постраждала.
43. Інтенсивні бойові дії та атаки FPV-дронів перешкоджали доступу карет швидкої допомоги та аварійних служб до цивільних осіб у кількох прифронтових регіонах, включно з Донецькою, Дніпропетровською та Херсонською областями. Лікар у Дніпропетровській області повідомив, що стало неможливо застосовувати протоколи порятунку життя швидкої допомоги при травмах через значні труднощі з доступом та евакуацією поранених цивільних осіб.

Примусове переміщення

44. Протягом звітного періоду нові хвилі переселення були спричинені через те, що цивільне життя у прифронтових містах та селищах ставало неможливим, особливо в районах Донецької та прикордонних Дніпропетровської областей, оскільки постійні атаки руйнували житлові будинки та необхідну інфраструктуру цілих міст. Більшість евакуйованих осіб повідомили УВКПЛ, що залишили свої домівки через те, що постійні атаки ставали нестерпними та стало неможливим надання необхідних послуг. Жінка старшого віку з прифронтового міста Дніпропетровської області сказала, що вона відкладала евакуацію, бо не хотіла залишати свій дім, але зрештою виїхала після закриття пошти та неможливості отримати свої ліки.
45. Влада України повідомила, що з 1 червня до 21 листопада 2025 року понад 133 000 мешканців були евакуйовані з прифронтових районів, включно з майже 16500 дітьми та 4600 людьми з обмеженою мобільністю. Більшість (67 відсотків) евакуйованих були з Донецької області.¹¹ Між червнем і листопадом

¹¹ Міністерство розвитку громад та територій України: Цілодобова гаряча лінія 15-48 працює як оперативний канал для людей, які потребують евакуації, 2 грудня 2025 року.

2025 року українська влада оголосила обов'язкову евакуацію сімей з дітьми з щонайменше 125 населених пунктів Донецької, Дніпропетровської, Харківської та Запорізької областей, де ще проживало понад 7600 дітей, включно з містами Дружківка та Добропілля. Близько 2 000 людей були переселені з Корабельного району у серпні 2025 року, коли збройні сили Російської Федерації пошкодили міст, що з'єднував його з містом Херсон. Понад половину переселених становили люди старшого віку.

46. Лише в серпні 2025 року 11 000 нових переселенців зареєструвалися в транзитних центрах, що переважало можливості гуманітарного реагування.¹² У транзитному центрі Павлограда Дніпропетровської області, розрахованому на 100 ліжок, за один день прибули майже 400 людей. Влада відкрила два нові центри у Харківській та Дніпропетровській областях, щоб впоратися з цим зростанням.
47. Багато ВПО були людьми старшого віку та людьми з інвалідністю, які часто залишалися до останнього: вони часто не могли або не хотіли залишати райони активних бойових дій через фінансові причини, обмежену інформацію про майбутнє житло та види підтримки, а також прив'язаність до свого краю.¹³ НУО, що здійснювали евакуації, продовжували стикатися з нестачею фінансування та труднощами у пошуку житла, яке відповідало б потребам людей старшого віку або людей з інвалідністю, оскільки не всі транзитні центри були доступними, а доступного для їх потреб житла на тривалий термін бракувало.
48. Україна, використовуючи власні ресурси та міжнародну допомогу, продовжує зусилля щодо поступового забезпечення економічних і соціальних прав та гарантування цих прав без дискримінації. У прифронтових районах Україна вживала заходів для виконання своїх зобов'язань за міжнародним правом у сфері прав людини та міжнародним гуманітарним правом щодо доступу до медичних, соціальних та інших послуг, при цьому багато життєво необхідних послуг надавалося національними та міжнародними гуманітарними організаціями.¹⁴ Водночас, безпекова ситуація часто обмежує можливості українських державних служб і гуманітарних організацій (див. пункт 13). Під час тривалого переселення ВПО, особливо ті, що перебувають у вразливому стані, продовжували стикатися з труднощами у доступі до адекватного житла та забезпеченні належного і стабільного рівня життя.
49. Переміщені особи стикнулися з підвищеними витратами на проживання у більш безпечних районах, особливо на оренду житла, яку їхні доходи (включно з зарплатами, виплатами ВПО та/або пенсіями) не покривали. Декілька ВПО повідомили УВКПЛ, що раніше вирощували фрукти й овочі або тримали худобу для молока, м'яса та яєць, а тепер змушені купувати ці продукти, що ще більше збільшило навантаження на їхній і без того обмежений бюджет. ВПО також важко було знайти роботу, оскільки їхня освіта чи професійний досвід рідко відповідали обмеженим можливостям працевлаштування у приймаючих громадах. Протягом звітного періоду чотири жінки-ВПО повідомили УВКПЛ, що як єдині джерела доходу їх сімей з дітьми вони мали труднощі з пошуком роботи після кількох років відсутності на ринку праці через догляд за дітьми або через часті хвороби дітей після переїзду. Координаторка колективного центру в Закарпатській області підкреслила надзвичайну потребу у психологічній підтримці для переміщених жінок.
50. Декілька НУО, очолюваних ромами, повідомили УВКПЛ, що роми були змушені переселитися через посилення бойових дій на сході України у 2025 році. Через суспільну дискримінацію переселені роми стикалися з особливими труднощами у доступі до житла та роботи в приймаючих громадах. Крім того, відсутність дійсних документів, що часто стосувалася цілих ромських сімей, обмежувала їхній доступ до офіційного працевлаштування, пенсій та соціального забезпечення, включно з виплатами для сімей з дітьми або з низьким доходом. УВКПЛ отримало інформацію, що щонайменше дві ромські сім'ї повернулися до небезпечних районів поблизу лінії фронту через відсутність документів та фінансових ресурсів.
51. Деякі особи, які перебували у вразливому становищі, особливо люди старшого віку та люди з інвалідністю, проживали тривалий час у центрах, що не відповідали їхнім потребам. УВКПЛ опитало трьох чоловіків з

¹² CCCM Кластер, Україна: центри транзитного розміщення східного хабу CCCM Кластер, дата останнього доступу: 2 грудня 2025 року. Оскільки ці дані охоплюють лише людей, які проходять через транзитний центр, загальна кількість евакуйованих є більшою.

¹³ УВКПЛ: «Доповідь про ситуацію з правами людини, з грудня 2024 року до травня 2025 року», липень 2025 року, пункти 88-92

¹⁴ 10 жовтня 2025 року Кабінет Міністрів України ухвалив постанову № 1307, якою створено Державну інформаційну систему координації евакуації та врегульовано статус транзитних центрів.

інвалідністю, двоє з яких користувалися кріслами колісними, які жили у модульному містечку для ВПО без доступних санвузлів та з гравійним підвір'ям, непідходящим для крісел колісних. Вони не могли дозволити собі переїзд і витрачали більшість своїх місячних доходів на ліки, включно зі знеболюючими. Деякі ВПО повернулися або розглядали повернення до небезпечних районів. Наприклад, сім'я з чотирма дітьми, що мешкала в колективному центрі, повідомила УВКПЛ, що через відсутність грошей та роботи розглядала можливість повернення на окуповану територію, незважаючи на пов'язані ризики.

Г. Подальший вплив бойових дій на освіту

52. Активні бойові дії продовжували впливати на освіту по всій Україні у 2025-2026 навчальному році. Через ризики для безпеки багато шкіл працювали лише дистанційно або в змішаному форматі. За даними Міністерства освіти України, приблизно 2,29 мільйона дітей навчалися очно, 681 000 у змішаному форматі та 315 000 повністю дистанційно, з регіональними відмінностями залежно від безпекової ситуації. Декілька вчителів наголосили УВКПЛ, що відсутність очного спілкування з однолітками та вчителями заважала соціальному та емоційному розвитку дітей. Багато хто став замкнутим та дезорієнтованим, особливо учні початкової школи, які ще не мали досвіду очного навчання.
53. Станом на вересень 2025 року у Чернігівській, Харківській, Херсонській, Сумській та Запорізькій областях з міркувань безпеки працюють 33 повністю підземні школи. Хоча ці підземні школи дозволили збалансувати безпекові потреби та доступ до очного навчання, співрозмовник із Запоріжжя детально описав їхні недоліки, в тому числі відсутність природного освітлення або відкритих просторів, що негативно впливало на стан дітей, їхній фізичний розвиток та право на розваги. Деякі громади, зокрема місто Херсон, не могли відкрити підземні школи, оскільки бойові дії, включно з масовим використанням FPV-дронів, робили шлях дітей до школи занадто небезпечним.
54. Освітяни у Дніпропетровській області повідомили УВКПЛ, що через війну діти з особливими освітніми потребами понад три роки отримували спеціалізовану підтримку, як-от логопедію та фізіотерапію, онлайн. Навчання онлайн негативно впливало на результати навчання, оскільки дітям з особливими освітніми потребами часто було складніше засвоїти інформацію в цифровому форматі. Ця складність посилювалася перервами в навчанні через бойові дії та відключеннями електроенергії.

IV. ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНІ

55. Між кінцем травня та серпнем 2025 року Україна та Російська Федерація провели найбільші з 2022 року обміни військовополоненими, в результаті яких було звільнено три тисячі полонених з обох сторін.

А. Українські військовополонені, утримувані Російською Федерацією

Позасудові страти

56. УВКПЛ задокументувало позасудові страти восьми українських військовополонених; сім з цих інцидентів сталися у попередні звітні періоди. У вересні 2024 року російські збройні сили захопили двох українських військовослужбовців. Після допиту один з російських офіцерів, ймовірно заступник командира батальйону, спочатку інсценував страту одного з військовополонених. Потім він двічі вистрілив іншому військовополоненому в голову, убивши його. Загалом, станом з 24 лютого 2022 року УВКПЛ задокументувало позасудові страти російськими збройними силами 96 українських військовополонених і осіб, які припинили участь у бойових діях (*hors de combat*), усі з яких були чоловіками.
57. Із середини листопада 2025 року УВКПЛ зафіксувало збільшення кількості повідомлень про страти українських військовослужбовців, захоплених російськими збройними силами. УВКПЛ оцінило повідомлення, пов'язані щонайменше з чотирма інцидентами, що включали вбивство 10 чоловіків, як достовірні — на підставі аналізу відео- та фотоматеріалів, оприлюднених українськими та російськими

джерелами. Організація також продовжує вивчати ще два інциденти, що стосуються вбивства ще восьми українських військовополонених.

Катування, жорстоке поводження та смерті у полоні

«Найжахливішим був голод. Постійний голод. Фізичні травми — ніщо в порівнянні з голодом».

— український військовополонений про умови утримання у слідчому ізоляторі в Російській Федерації.

58. УВКПЛ опитало 187 нещодавно звільнених українських військовополонених (усі чоловіки). Більшість з них перебували в полоні понад два роки, деякі більше трьох років. 185 опитаних надали детальні свідчення про катування та жорстоке поводження, включно з жорстокими побиттями, перебуванням у стресових позах, застосуванням електрошокерів, удушенням, нацьковуванням собак, тривалим стоянням, виснажливими фізичними вправами чи роботою, приниженням, а також про жахливі умови утримання в полоні. Із цих опитаних 141 особа (75 відсотків опитаних) повідомила, що зазнала сексуального насильства. Щонайменше 119 опитаних повідомили про катування та жорстоке поводження вже у 2025 році, і деякі з них піддавались насильству незадовго до обміну. Ці висновки підтвердили попереднє твердження УВКПЛ про те, що російська влада широкомасштабно і систематично піддавала українських військовополонених катуванням, жорсткому поводженню та нелюдським умовам утримання.¹⁵

59. Військовополонені, які тривалий час перебували в одних і тих самих установах, як на території Російської Федерації, так і на окупованій території України, часто спостерігали зменшення або припинення катувань та покращення умов утримання починаючи з 2024 року. Однак такі покращення не були постійними. Наприклад, велика група військовополонених, переведена до виправної колонії в Донецькій області у середині червня 2024 року, не зазнала насильства під час прибуття, тоді як наступні групи, які прибували до тієї ж установи з липня по жовтень 2024 року, зазнавали жорстоких побиттів. За повідомленнями, практика припинилася після того, як один ув'язнений був побитий до смерті.

«Увесь час, поки я перебував у цьому закладі, нас били майже щодня. Охоронці били нас майже щоразу, коли ми виходили з камери на перевірку, до медичної частини або в душ. Згодом я підрахував, що під час кожного "сеансу побиття" був 50-відсотковий шанс отримати удари по голові. Кілька разів мене били так сильно, що тіло боліло тижнями».

— український військовополонений про поводження у 2025 році в слідчому ізоляторі в Російській Федерації.

60. У 2025 році катування і жорстоке поводження часто відбувалися після переведення військовополонених до 10 установ утримання у 10 регіонах Російської Федерації, більшість з яких раніше не використовувалися для інтернування військовополонених. Опитані утримувалися в так званому «суворому режимі утримання»¹⁶ та

¹⁵ УВКПЛ: «Поводження з військовополоненими та оновлена інформація про ситуацію з правами людини в Україні, з 1 червня 2024 року до 31 серпня 2024 року», пункт 28.

¹⁶ Цей режим охоплював практики, зокрема цілодобове відеоспостереження в камерах, заборону будь-якого пересування без прямого дозволу пенітенціарного персоналу, примусове тривале стояння або роботу, наприклад щоденне прибирання камер протягом усього дня, заборону спілкування із сусідами по камері, а також щоденні перевірки камер.

часто описували жорстокі побиття, застосування до них електрошокерів, примушення перебувати у незручних позах під час прибуття до установ, а також регулярні побиття під час перевірок або пересування установою. Пенітенціарний персонал не повідомляв військовополоненим назви установ, де вони перебували.¹⁷ Окремо деякі військовополонені описували катування та жорстоке поводження під час допитів слідчими, метою яких було отримання зізнань або свідчень про воєнні злочини, навіть якщо раніше їх на такі теми не допитували в інших місцях утримання. Водночас опитані зазначали деякі покращення умов з березня по травень 2025 року, які вони пов'язували з підготовкою до майбутніх обмінів.

61. Останні висновки також свідчать про продовження функціонування щонайменше трьох місць утримання поза формально визначеними місцями інтернування — двох на окупованій території України та одного в Російській Федерації. Співрозмовники повідомляли про катування та погані умови утримання у двох закладах на окупованій території.
62. Останні інтерв'ю також дозволили УВКПЛ встановити 31 співробітника з 8 пенітенціарних установ на території Російської Федерації та окупованій території України, включно зі старшими офіцерами, які були безпосередньо залучені до катувань та жорстокого поводження. Наприклад, військовополонений повідомив, що у 2023 році начальник відділу безпеки однієї з пенітенціарних установ у Ростовській області, перебуваючи у стані сп'яніння, застосував до нього електрошокер після того, як розлютився через твердження військовополоненого, що той, як медик, нікого не вбивав під час бойових дій. В іншому випадку два заступники начальника виправної колонії на окупованій території України наказали охоронцю покарати військовополоненого, якому доручили налаштувати телевізійну антену на даху. Вони звинуватили військовополоненого в тому, що він нібито оглядав територію, бо пробув на даху «довше, ніж потрібно». Охоронець так сильно побив його гумовим кийком, що його ноги залишалися набряклими та вкритими синцями протягом двох тижнів, через що той ледве міг ходити.
63. УВКПЛ задокументувало смерті 16 українських військовополонених (усі чоловіки) у місцях інтернування внаслідок катувань та жорстокого поводження, включно з неналежними умовами утримання або недостатньою медичною допомогою. П'ятнадцять цих смертей сталися у попередніх звітних періодах. Наприклад, у липні 2025 року український військовополонений помер у місці утримання в Російській Федерації. У нього була висока температура, він був слабким і протягом місяця не міг нормально ходити. Попри численні звернення інших військовополонених із проханням помістити чоловіка до медчастини, він не отримав жодної медичної допомоги й помер у своїй камері. 18 З 24 лютого 2022 року УВКПЛ задокументувало смерть 41 українського військовополоненого та одного утримуваного медичного працівника (усі чоловіки) в місцях інтернування внаслідок катувань та жорстокого поводження, включно з неналежними умовами утримання або недостатньою медичною допомогою, як на окупованій території України, так і на території Російської Федерації.

В. Російські військовополонені та військовополонені з третіх країн, яких утримує Україна

Позасудові страти

64. УВКПЛ задокументувало позасудові страти чотирьох російських військовополонених українськими збройними силами.¹⁹ Наприклад, у жовтні 2025 року українські збройні сили стратили тяжко пораненого російського військовослужбовця після його захоплення в Запорізькій області. Крім того, УВКПЛ зафіксувало достовірні повідомлення щодо страт трьох російських військовослужбовців, захоплених українськими збройними силами, на підставі аналізу відео- та фотоматеріалів, що демонструють страти або тіла загиблих;

¹⁷ Зокрема, через носіння балаклави та недопущення, щоб військовополонені дивилися на них, наприклад, змушуючи військовополонених щоразу лежати обличчям донизу на підлозі, коли пенітенціарний персонал заходив до їхньої камери.

¹⁸ Військовополонені повинні проходити медичні огляди не рідше ніж один раз на місяць, і отримувати належну медичну допомогу. Якщо цього вимагає їхній стан здоров'я, їх мають лікувати у військових або цивільних медичних закладах. Тяжкопоранених і тяжкохворих військовополонених слід негайно репатріювати (статті 30, 31, 109 і 110 Третьої Женевської конвенції).

¹⁹ Три з чотирьох підтверджених інцидентів сталися у 2024 році.

інформацію про ці інциденти було опубліковано в медіа у листопаді 2025 року. З лютого 2022 року УВКПЛ задокументувало страту 30 осіб, які припинили участь в бойових діях (*hors de combat*), усі чоловіки, зокрема російських військовополонених, українськими збройними силами. Переважна більшість цих випадків сталася у 2022 році та на початку 2023 року.

Катування та жорстоке поводження

«Я нічого не знав, але вони продовжували катувати мене ще більше».

— російський військовополонений про катування під час допиту в транзитному місці.

65. УВКПЛ опитало 137 військовополонених (усі чоловіки) включно з 10 громадянами третіх країн. Понад половина (77), включно з 37 військовополоненими, взятих у полон у 2025 році, надали свідчення про катування або жорстоке поводження, зокрема побиття кулаками або пластиковими палицями під час допиту, етапування або утримання у транзитних локаціях. Вони також зазначили, що медичний персонал в офіційних місцях інтернування²⁰ не запитував їх про походження травм, завданих побиттями, і не надавав копії медичних висновків. Військовополонені не знали, чи повідомляв медичний персонал органи влади про ознаки можливих катувань і жорстокого поводження.
66. Деякі військовополонені перебували тривалий час у місцях транзиту, які не входили до системи місць інтернування, створеної Міністерством юстиції, що на практиці унеможливило доступ незалежних спостерігачів. Декілька військовополонених повідомили про утримання у такому місці в Миколаївській області у 2025 році, де їх тримали від кількох тижнів до семи місяців до переведення в місце інтернування, яке входило до системи, створеної Міністерством юстиції. Четверо опитаних, які перебували в цій установі, повідомили, що охоронці час від часу били всіх військовополонених або що їх били гумовими кийками дорогою до туалету чи назад. Дванадцять військовополонених повідомили про утримання в іншому невстановленому місці у 2025 році, де деяких, особливо тих, хто погоджувався працювати, утримували до одного року. В обох місцях військовополонені мали можливість періодично телефонувати своїм рідним. Утримання у місцях, що не входять у формально створену Україною систему місць інтернування військовополонених, підвищує ризики жорстокого поводження та інших порушень Третьої Женевської конвенції та міжнародного права прав людини.
67. Офіс Генерального прокурора України повідомив, що триває досудове розслідування фактів катувань і жорстокого поводження в конкретному неофіційному місці інтернування в Донецькій області, що мали місце у період із березня до вересня 2024 року, що було детально описано в попередній доповіді УВКПЛ.²¹ Підозрюваних не встановлено.

V. СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО, ПОВ'ЯЗАНЕ З КОНФЛІКТОМ

68. УВКПЛ задокументувало 180 випадків сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом (СНПК), вчинених російськими посадовцями щодо 141 українського військовополоненого (усі чоловіки), 34 цивільних затриманих (32 чоловіки та 2 жінки) і 5 цивільних осіб у житлових районах (3 жінки та 2 дівчинки). Із них щонайменше 30 випадків щодо військовополонених і 2 випадки щодо цивільних затриманих сталися у 2025 році. Задокументовані випадки підтверджують практики сексуального насильства, які УВКПЛ фіксує з 24 лютого 2022 року. Крім того, 30 листопада 2025 року російське воєнізоване угруповання «Русич»

²⁰ Це сталося попри те, що Уряд України запровадив законні процедури медичного огляду та фіксації тілесних ушкоджень військовополонених.

²¹ УВКПЛ: «Доповідь щодо ситуації з правами людини в Україні, 1 вересня – 30 листопада 2024 року», пункт 58.

опублікувало в Telegram допис із фотографіями українських військовослужбовців, закликаючи брати їх у полон, після чого «чоловіче населення саме знає, що з ними робити».²²

69. Всього з 24 лютого 2022 року УВКПЛ задокументувало 664 випадки СНПК, учинених російськими посадовцями щодо 523 чоловіків, 124 жінок, 15 дівчаток і 2 хлопчиків, включно з 449 українськими військовополоненими (422 чоловіків і 27 жінок), 135 цивільними затриманими (94 чоловіки, 40 жінок і 1 хлопчик) і 84 цивільними особами в житлових районах (8 чоловіків, 60 жінок, 15 дівчаток і 1 хлопчик).
70. УВКПЛ також задокументувало сім випадків СНПК, вчинених українськими посадовцями щодо російських військовополонених (усі чоловіки) переважно на початкових етапах полону, до прибуття до місць інтернування, що входять до інфраструктури, створеної Міністерством юстиції. Крім того, УВКПЛ задокументувало шість випадків СНПК, вчинених українськими посадовцями щодо осіб, затриманих у зв'язку з конфліктом (двоє чоловіків і четверо жінок). Із них три випадки щодо російських військовополонених і два випадки щодо осіб, затриманих у зв'язку із конфліктом, сталися у 2025 році.
71. Всього з 24 лютого 2022 року УВКПЛ задокументувало 79 випадків СНПК, вчинених українськими посадовцями щодо 67 чоловіків і 12 жінок, включно з 48 російськими військовополоненими і військовополоненими з третіх країн (усі чоловіки) і 31 затриманим у зв'язку з конфліктом (19 чоловіків і 12 жінок).

VI. ПРАВА ЛЮДИНИ НА ТЕРИТОРІЇ, ОКУПОВАНІЙ РОСІЙСЬКОЮ ФЕДЕРАЦІЄЮ

А. Права на життя, фізичну та психічну недоторканність, свободу і безпеку

Позасудові страти

72. У вересні 2025 року російські збройні сили стратили подружжя (чоловіка і жінку) та їхнього сусіда (чоловіка) у їхньому будинку на окупованій частині території Херсонської області. За повідомленнями, військові звинуватили сусіда у співпраці з українськими збройними силами, а подружжя у тому, що вони його переховували. УВКПЛ задокументувало позасудові страти щонайменше 14 цивільних осіб (8 чоловіків і 6 жінок) у трьох окупованих районах Херсонської області²³ з листопада 2022 року, коли російські збройні сили відступили з міста Херсон на правому березі Дніпра. УВКПЛ продовжує оцінювати докладні повідомлення про вбивства ще 18 цивільних осіб (13 чоловіків і 5 жінок) з листопада 2022 року на цій самій території.
73. Усього з 24 лютого 2022 року УВКПЛ задокументувало 182 позасудові страти, включно у місцях тримання під вартою (148 чоловіків, 27 жінок, 5 хлопчиків і 2 дівчаток) на підконтрольній російським збройними силами території.

Порушення процесуальних гарантій і права на справедливий суд щодо українських цивільних затриманих, яких утримує Російська Федерація²⁴

74. УВКПЛ опитало 11 звільнених українських цивільних осіб (усі чоловіки), яких російська влада затримала до лютого 2022 року на території Донецької або Луганської областей, але які були засуджені судами на окупованій території або в Російській Федерації після початку повномасштабного вторгнення за різні злочини, зокрема державну зраду, незаконне зберігання зброї, дії, пов'язані з тероризмом, диверсією і

²² Раніше УВКПЛ задокументувало заклики «Русича» до страти українських військовополонених. Див.: УВКПЛ «Поводження з військовополоненими та оновлена інформація про ситуацію з правами людини в Україні, 1 червня 2024 – 31 серпня 2024», пункт 52, а також УВКПЛ, «Доповідь про ситуацію з правами людини в Україні, 1 грудня 2024 – 31 травня 2025», пункт 40.

²³ Каховський і Скадовський райони, а також території Херсонського району на лівому березі річки Дніпро.

²⁴ Для отримання детальної інформації про випадки катувань і жорстокого поводження, свавільних затримань, насильницьких зникнень та смертей у місцях несвободи серед цивільних осіб, яких утримує Російська Федерація, див. УВКПЛ: «Поводження з цивільними особами, позбавленими волі в контексті збройного нападу Російської Федерації на Україну», 23 вересня 2025 р.

шпигунством. Жоден із опитаних цивільних осіб, які були позбавлені волі, не мав адвоката під час перших допитів. Дев'ять співрозмовників надали достовірну та надійну інформацію про те, що їх піддавали катуванням і жорсткому поводженню під час допитів. Принаймні у шести випадках вироки судів, імовірно, ґрунтувалися на зізнаннях, отриманих під час цих допитів. Двоє співрозмовників повідомили, що вони скаржились суддям на примусові зізнання, після чого було розпочато розслідування. Один опитаний заявив, що офіцери Слідчого комітету Російської Федерації погрожували йому, вимагаючи відкликати скаргу, а інший розповів, що судді насміхалися з нього через скарги. В обох випадках скарги були відхилені.

75. 31 липня 2023 року Російська Федерація прийняла закон, спрямований поширити дію всього кримінального законодавства Російської Федерації на кримінальні правопорушення, вчинені на окупованій території Донецької, Луганської, Запорізької і Херсонської областей до 30 вересня 2022 року, що суперечить зобов'язанням окупаційної держави за правом окупації поважати - якщо тільки це не є абсолютно неможливим - чинне законодавство окупованої території.²⁵ Це також означало, що українських цивільних осіб засуджували за державну зраду проти Російської Федерації за дії, які вони нібито вчинили в самопроголошених «Луганській народній республіці» і «Донецькій народній республіці» до 2022 року, що суперечить забороні зворотної дії кримінального закону за міжнародним правом прав людини.²⁶ Нещодавно УВКПЛ опитало шістьох звільнених цивільних осіб, які повідомили, що саме це відбулось у їхніх справах.

76. Крім того, УВКПЛ опитало 23 цивільних чоловіків, яких Російська Федерація затримала на окупованій території понад три з половиною роки після початку повномасштабного вторгнення без будь-якого видимого кримінального процесу, тоді як Російська Федерація також не створила жодних процедур для інтернування захищених осіб з міркувань безпеки. В іншому випадку, у 2024 році, суд, призначений Російською Федерацією в Донецькій області, засудив колишнього військовослужбовця українських збройних сил, якого утримували з 2017 року, до шести з половиною років позбавлення волі. Після ухвалення вироку його відразу звільнили з будівлі суду, оскільки строк вважався відбутим через тривале тримання під вартою до судового розгляду. Однак після виходу з будівлі суду його одразу повторно затримали за нібито порушення комендантської години. Згодом окупаційна влада перекваліфікувала його статус на стверджуваний «статус військовополоненого» і депортувала до місця інтернування в Російській Федерації. Така практика не забезпечує особі процесуальних гарантій, гарантованих Четвертою Женевською конвенцією, наприклад можливості оскаржити своє утримання під вартою.

Депортації

77. За МГП окупаційна держава зобов'язана максимально поважати чинні закони та інституції окупованої території і уникати кардинальних змін існуючого порядку чи внутрішніх характеристик окупованої території.²⁷

78. У порушення цього зобов'язання указ Російської Федерації від березня 2025 року встановив кінцевий термін 10 вересня 2025 року, до якого всі громадяни України на окупованій території мали «узаконити» своє перебування, отримавши російський паспорт, посвідку на проживання або іншу законну підставу для перебування відповідно до російського законодавства, або наражатися на ризик депортації.²⁸

79. У 2025 році Російська Федерація депортувала десятки громадян України до Грузії. У цій групі були українці, які відбували кримінальні вироки, винесені до лютого 2022 року в закладах на території, яку Російська Федерація окупувала, а також інші цивільні, яких окупаційна влада безпосередньо затримувала, а згодом депортувала до в'язниць у Російській Федерації, у порушення заборони на депортацію захищених осіб з

²⁵ Федеральний закон № 395-ФЗ від 31 липня 2023 року «Про застосування положень Кримінального кодексу Російської Федерації та Кримінально-процесуального кодексу Російської Федерації на території Донецької Народної Республіки, Луганської Народної Республіки, Запорізької області і Херсонської області»; IV Женевська конвенція, статті 64 і 66; Гаазькі правила, стаття 43.

²⁶ Стаття 15(1) Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (МПГПП).

²⁷ Гаазькі положення, стаття 43, Четверта Женевська конвенція, статті 47 і 64, Додатковий протокол I, стаття 4. Див. також Коментар МКЧХ до статті 47 Четвертої Женевської конвенції.

²⁸ Указ Президента Російської Федерації № 159 від 20 березня 2025 року.

окупованої території.²⁹ Після звільнення з в'язниці цих осіб депортували вдруге до Грузії. Багато хто з них більше не мав чинних українських документів, що ускладнювало в'їзд до Грузії. Це призвело до того, що щонайменше 90 осіб утримували на кордоні Російської Федерації з Грузією в період з 1 червня до 31 серпня 2025 року, де вони не мали доступу до належної медичної допомоги. Одна жінка розповіла УВКПЛ, що не мала доступу до антиретровірусної терапії під час утримання на кордоні. Люди проводили до 12 тижнів у переповнених умовах на кордоні, очікуючи на оформлення документів, які дозволили б їм перетнути кордон. Станом на 30 листопада 2025 року група українських цивільних продовжує перебувати в затриманні на кордоні Російської Федерації з Грузією.

Призов

80. 1 жовтня 2025 року Російська Федерація розпочала щорічну кампанію військового призову, яка охоплювала захищених осіб на окупованій території України. Кампанія була масштабнішою, ніж у попередні роки, оскільки вперше окупаційна влада надсилала цифрові повістки через «Госуслуги», урядовий сайт Російської Федерації для цифрових послуг, зокрема для мешканців окупованої території. Це підвищило ризик того, що українців можуть призвати на 12 місяців до збройних сил, які воюють проти їхньої країни, у порушення МГП.³⁰

В. Економічні, соціальні та культурні права

Доступ до води

81. Відповідно до МГП, окупаційна держава зобов'язана забезпечувати у максимально можливому обсязі громадське здоров'я і санітарію, а також базові потреби місцевого населення. Згідно міжнародного права прав людини, яке продовжує діяти у період збройного конфлікту, кожна людина має право на достатній рівень життя, що включає право на воду.³²
82. 18 липня окупаційна влада в Донецькій області запровадила нормування води через її нестачу, обмеживши доступ до водопровідної води в Донецьку і Макіївці до одного разу на три дні або рідше, із додатковими обмеженнями в інших населених пунктах.
83. Нестача була зумовлена сукупністю чинників. Бойові дії у 2022 році вже серйозно пошкодили канал Сіверський Донець-Донбас, що призвело до зниження рівня води у водосховищах Донецької області; ситуацію також погіршили тривалі посушливі погодні умови. Аналіз супутникових знімків свідчить про значне скорочення об'єму води в дев'яти водосховищах на окупованих територіях Донецької області. У період між 2021 і 2025 роками загальна площа водної поверхні цих водосховищ зменшилася на 38 відсотків, а Волинцівське водосховище скоротилося більш ніж на 90 відсотків. Крім того, окупаційна влада в Донецьку заявила, що старі, зношені та пошкоджені корозією водопровідні труби³³ зменшували обсяги доступної води. Хоча окупаційна влада встановила систему каналів і трубопроводів для постачання води з річки Дон у Російській Федерації, експерти з гідрології та систем водопостачання повідомили УВКПЛ, що ця система не має доступної пропускної спроможності для задоволення потреб населення.
84. Окупаційна влада в Донецькій області організувала підвезення води автоцистернами, однак місцеві жителі повідомили УВКПЛ, що поставки були нерегулярними. За даними відкритих джерел, приватні продавці продавали бутильовану воду за завищеними цінами, що робило чисту воду недоступною для багатьох. Жителі постраждалих районів підтвердили дефіцит води, повідомляючи про доступ до водопровідної води лише кілька годин кожні два чи три дні або рідше. Коли вода була доступною, тиск часто був недостатнім для базових потреб, як-от прання чи змивання в туалеті, а якість води була низькою. УВКПЛ переглянуло фото і

²⁹ Четверта Женевська конвенція, стаття 49. Депортація захищеної особи є тяжким порушенням конвенції, див. Четверта Женевська конвенція, стаття 147.

³⁰ Стаття 51 Четвертої Женевської конвенції передбачає, що окупаційна держава не може примушувати захищених осіб служити в її збройних або допоміжних силах.

³¹ Четверта Женевська конвенція, статті 55 і 56.

³² Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, стаття 11, Комітет з економічних, соціальних і культурних прав, Загальний коментар № 15 (2002), Право на воду, пункт 11.

³³ Інститут ООН з підготовки та досліджень (ЮНІТАР) — Супутниковий центр Організації Об'єднаних Націй (UNOSAT).

відео від жителів, на яких видно жовтувату або іншу змінену за кольором воду, описану як таку, що має неприємний запах і є непридатною для споживання. Повідомлення про низьку якість води є особливо тривожними з огляду на екологічні ризики в регіоні, історично пов'язаному з важкою промисловістю, включно з вугільною промисловістю, хімічною переробкою і металургією.

85. Жінка з Донецька розповіла УВКПЛ, що в кінці серпня її будинок отримував воду лише протягом декількох годин раз на чотири дні, із дуже низьким тиском. Її родина не могла наповнити достатньо ємностей, щоб вистачило до наступної подачі води, і була змушена купувати воду, яка коштувала дорого і яку доводилося носити додому. Це було фізично важко для жінки, яка проживала зі своєю матір'ю та донькою. Після шести днів без води родина була вимушена залишити свій будинок з цієї причини і переїхати до іншого населеного пункту на окупованій території.
86. Очікується, що потреба у воді зросте взимку. Централізовані системи опалення в міських районах окупованої Донецької області залежать від циркуляції гарячої води через труби і радіатори. Експерти повідомили УВКПЛ про занепокоєння тим, що нестача води, за відсутності відповідних заходів, може перешкодити роботі цих систем у зимові місяці. Крім того, перенаправлення води до систем опалення може ще більше зменшити її доступність для інших побутових потреб.

Дата створення: 5 грудня 2025 Джерело: УВКПЛ ММПЛУ

*Позначені кордони і назви не означають офіційного схвалення або визнання з боку Організації Об'єднаних Націй.

Права на житло, землю та приватну власність

87. Окупаційна влада продовжувала впроваджувати процедури експропріації так званого «безхазяйного» житла відповідно до законодавства, ухваленого у 2024 році³⁴, всупереч положенням МГП, які забороняють окупаційній державі конфіскувати приватну власність.³⁵
88. У законодавстві серед критеріїв визначення об'єкта як потенційно «безхазяйного» вказано несплату комунальних послуг та невикористання приміщення, що створює загрозу безпеці будівлі або осіб. Декілька внутрішньо переміщених осіб на підконтрольній Уряду України території, повідомили УВКПЛ, що вони регулярно сплачували комунальні послуги за свою нерухомість на окупованій території та що родичі доглядали їхні домівки під час їхньої відсутності. Мати одного з них періодично проживала у його квартирі. Незважаючи на це, їхні квартири були оголошені окупаційною владою як потенційно «безхазяйні».
89. УВКПЛ підтвердило, що окупаційна влада видала повідомлення про визначення понад 38 178 домівок як потенційно «безхазяйних», зокрема 4 500 протягом звітного періоду. Якщо право власності не підтверджується протягом тридцяти днів з дати публікації повідомлення, окупаційна влада може зареєструвати таке житло як «безхазяйне» відповідно до згаданого закону та розпочати судові процеси щодо його передачі у муніципальну власність. Окупаційна влада Донецької та Луганської областей опублікувала документи, які свідчать про реєстрацію щонайменше 5 557 таких об'єктів як «безхазяйних». Однак особи, які перемістились з окупованої території, пояснили УВКПЛ, що вони не мали можливості перевірити статус своєї власності та, відповідно, були позбавлені можливості брати участь у судових процесах, оскільки російські суди на окупованій території публікували лише обмежену інформацію про такі справи онлайн.³⁶
90. Після передачі нерухомості у муніципальну власність, вона може бути передана третім особам. Відповідно до заяв окупаційної влади в Маріуполі, такі квартири додаються до компенсаційного житлового фонду та видаються громадянам Російської Федерації «житлова власність яких була втрачена внаслідок бойових дій на території Донецької Народної Республіки», відповідно до законодавства.³⁷ За повідомленнями окупаційної влади, треті особи вже отримали кілька таких квартир у володіння.³⁸
91. Майно, залишене внутрішньо переміщеними особами, має бути захищене від знищення та свавільної і незаконної експропріації, зайняття або використання.³⁹ Конфіскація житлової власності цивільних осіб на окупованій території є порушенням міжнародного гуманітарного права⁴⁰ та перешкоджає біженцям і внутрішньо переміщеним особам здійснювати своє право добровільного повернення додому у безпеці та гідності.⁴¹

Право на освіту

92. Під час шкільних літніх канікул та на початку навчального року окупаційна влада продовжувала впроваджувати політики, спрямовані на примушення українських дітей до лояльності Російській Федерації. Ці політики порушують зобов'язання окупаційної держави за МГП щодо сприяння роботі освітніх закладів

³⁴ УВКПЛ: «Доповідь про ситуацію з правами людини в Україні, 1 вересня – 30 листопада 2024 року», грудень 2024 року, пункти 81-83 та УВКПЛ: «Доповідь про ситуацію з правами людини в Україні, грудень 2024 року – 31 травня 2025 року», 30 червня 2025 року, пункти 65-71.

³⁵ Гаазькі положення, стаття 46, Четверта Женевська конвенція, стаття 147. Крім того, відповідно до міжнародних стандартів у сфері прав людини держави повинні захищати осіб від довільного переміщення та примусового виселення, довільна конфіскація або експропріація землі як каральний захід або засіб чи метод ведення війни заборонена. Принципи ООН щодо реституції житла та майна для біженців і переміщених осіб («Принципи Пінейро») принципи 5 і 10.

³⁶ У порушення права на справедливий суд та ефективний засіб юридичного захисту, МПГПП, стаття 14, стаття 2(3).

³⁷ Публікація у Vkontakte від 24 липня 2025 року за посиланням https://vk.com/wall-214940037_19226, Закон № 141-РЗ «Про підтримку громадян, чиє житлове майно було втрачено внаслідок бойових дій на території Донецької Народної Республіки» від 18 грудня 2024 року, за посиланням <http://publication.pravo.gov.ru/document/8000202412230006?index=2> (Дата останнього доступу: 5 грудня 2025 року)

³⁸ Муніципальний округ Маріуполь, https://mariupol.gosuslugi.ru/dlya-zhiteley/novosti-i-reportazhi/novosti_743.html.

³⁹ Принцип 21 Керівних принципів ООН щодо переміщення всередині країни.

⁴⁰ Звичаєве правило 51 МКЧХ, Гаазькі положення, стаття 46.

⁴¹ Принципи Пінейро 2 і 10.

на окупованій території України, що включає збереження чинної навчальної програми та утримання від військової пропаганди у школах.⁴²

Мілітаризація

93. У період з червня до вересня діти з окупованої території України брали участь у «патріотично-військовому» змаганні «Зарниця 2.0» під наглядом військовослужбовців російських збройних сил. Програма включала поведження зі зброєю, керування дронами, надання першої допомоги, смугу перешкод та імітаційні бойові вправи.⁴³ У період із червня до вересня 2025 року діти з окупованої території України поїхали до Волгограда (Російська Федерація) для участі в державній програмі «Час юних героїв», організованій центром військово-спортивної підготовки та патріотичного виховання молоді «ВОІН», створеним у 2023 році. У межах програми їх навчали тактичному використанню дронів та бойовій медицині. З травня по жовтень 2025 року в окупованому Севастополі діти брали участь у так званих «битвах дронів» на об'єкті, що належить Міністерству оборони Російської Федерації, де їх навчали керувати повітряними, наземними та морськими дронами.

Літні табори

94. Російська Федерація запровадила «патріотичне виховання» у літні табори, які відвідували українські діти на окупованій території влітку 2025 року. Політика, ухвалена у березні 2025 року, передбачала, що рекреаційні заходи для дітей, включно з літніми таборами, спрямовувалися на «збереження та зміцнення традиційних російських духовних і моральних цінностей, включно з [...] патріотизмом, громадянською відповідальністю, служінням державі [...]».⁴⁴ У таборах діти святкували «День Батьківщини» та «День російського прапора», відвідували лекції російських військовослужбовців про «патріотизм» та брали участь у культурних і освітніх заходах, спрямованих на утвердження російської мови та культури як власних. Уряд Російської Федерації повідомив, що 85 000 дітей з окупованих районів Донецької, Луганської, Херсонської та Запорізької областей відвідали ці табори у 2025 році.⁴⁵ Сімнадцятирічний хлопець, який залишив окуповану територію України влітку 2025 року, розповів УВКПЛ, що коли він відвідував подібний літній табір в окупованому Криму у 2024 році, дітей зобов'язували співати державний гімн Російської Федерації та брати участь у церемоніях із підняттям російського прапора. За словами хлопця, їм також нав'язували російські наративи про те, що «нацисти» переслідували мешканців Донбасу та що українські військові катували дітей.

Зміни у навчальній програмі⁴⁶

95. На початку 2025–2026 навчального року окупаційна влада запровадила обов'язкові уроки «Розмови про важливе» у закладах дошкільної освіти на окупованій території, залучаючи дітей віком від трьох років.⁴⁷ Ці щотижневі уроки, що проводяться з 2022 року для школярів віком від семи років, охоплюють теми наприклад «Дня захисника Вітчизни». За інформацією Міністерства освіти Російської Федерації, ці уроки призначені для «захисту та зміцнення російських духовних цінностей» та «формування у здобувачів освіти ціннісного ставлення до своєї батьківщини».⁴⁸

⁴² Стаття 50 Четвертої Женевської конвенції. Гаазькі положення, стаття 45 та УВКПЛ: «Вплив збройного конфлікту та окупації на права дітей в Україні, 24 лютого 2022 року – 31 грудня 2024 року», пункти 86-105.

⁴³ Наприклад, див. <https://tavria.tv/news/shkolniki-chaplinki-voshli-v-chislo-prizygorov-zarniczy-2-0-v-volgograd/> (дата останнього доступу 25 вересня 2025 р.).

⁴⁴ Наказ № 209 Міністерства освіти Російської Федерації «Про затвердження федеральної програми виховної роботи для організацій дитячого відпочинку та їх оздоровлення і календарного плану виховної роботи», 17 березня 2025 року.

⁴⁵ Див. https://t.me/government_rus/23377 (дата останнього доступу 25 вересня 2025 р.).

⁴⁶ Див. A/HRC/59/33, розділ VI. A.

⁴⁷ Див. <https://lug-info.ru/news/razgovory-o-vazhnom-nachnut-provodit-v-detsadah-vossoedinennyh-regionov/> (дата останнього доступу 25 вересня 2025 р.).

⁴⁸ Див. <https://edu.gov.ru/press/10273/v-novom-uchebnom-godu-nachnetsya-aprobaciya-proekta-razgovory-o-vazhnom-v-detskikh-sadah/> (дата останнього доступу 25 вересня 2025 р.).

С. Громадянський простір і фундаментальні свободи

Свобода вираження поглядів і право на приватність

«Атмосфера в нашому місті дуже напружена. Люди бояться окупаційної влади та російських солдатів. Раніше ми могли вільно пересуватися й спілкуватися одне з одним, але тепер життя кардинально змінилося. Уже о 15:00 вулиці порожні, хоча комендантська година починається пізно ввечері».

— жінка з окупованої Херсонської області описує обмеження повсякденного життя під окупацією.

96. МППЛ гарантує право на свободу вираження поглядів, що включає свободу шукати, отримувати та передавати інформацію. Це право може бути обмежене лише за певних обставин, і будь-які обмеження мають бути необхідними та пропорційними.⁴⁹ За міжнародним гуманітарним правом окупаційна держава може вживати певних заходів контролю і безпеки, які є необхідними внаслідок війни, мають законну мету і є пропорційними.⁵⁰
97. Окупаційні органи влади обмежували можливість вираження поглядів через застосування законодавства Російської Федерації, яке передбачає покарання за «публічну демонстрацію нацистської (...) або екстремістської символіки». В окупованому Криму та Донецькій області, де судові рішення доступні публічно, створені Росією суди засудили 38 осіб (15 жінок і 23 чоловіків) у Криму та 4 осіб (1 жінку і 3 чоловіків) у Донецькій області за дії, які Управління Верховного комісара ООН з прав людини оцінило як законне здійснення свободи вираження поглядів. До них належали, наприклад, публікація у власних соціальних мережах патріотичних українських пісень, заяв або зображень, що висміювали чи критикували окупаційну владу. Інформація про кількість адміністративних правопорушень у Луганській, Запорізькій та Херсонській областях публічно недоступна.
98. Публічні реєстри також показують, що створені Росією суди засудили 209 осіб (144 жінок і 65 чоловіків) у Криму та 12 осіб (5 жінок і 7 чоловіків) у Донецькій області за адміністративне правопорушення «дискредитації Збройних сил Російської Федерації» протягом звітного періоду. Діджей та власник клубу були оштрафовані на 300,000 рублів (3,624 долари США) кожен, оскільки діджей увімкнув пісню українського виконавця. У Криму двох жінок було визнано винними у вчиненні кримінального правопорушення «дискредитація Збройних сил Російської Федерації» та засуджено до одного року й восьми місяців примусових робіт і п'яти з половиною років позбавлення волі.
99. Деякі мешканці повідомили, що почали переходити на російську мову у публічних місцях, як-от у продуктових магазинах, коли поруч присутні російські військові або інші представники окупаційної держави, щоб уникнути зауважень. Жителька Нової Каховки окупованої Херсонської області розповіла УВКПЛ, що демонстрація українських прапорів або символів була заборонена. Інша жінка бачила плакат про те, що носіння українського тризуба вважатиметься нацизмом, що фактично зупинило мешканців від його використання. Люди боялися репресій навіть за діяльність у власних оселях. Одна жінка повідомила УВКПЛ, що російський військовий зайшов до її квартири та допитував її щодо перегляду українського телеканалу. Вона була переконана, що хтось почув трансляцію з вікна та доповів про це окупаційним органам.
100. Доступ до незалежної інформації та комунікації був різко обмежений. Окупаційні органи обмежили використання VPN, аудіо- та відеодзвінків у популярних месенджерах, а також заблокували доступ до

⁴⁹ Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, стаття 19; Загальний коментар Комітету з прав людини №34, пункти 11, 21-36.

⁵⁰ Четверта Женевська конвенція, стаття 27(4) та коментар МКЧХ 2025 року, пункти 2348-2350.

незалежних новинних ресурсів та поширених соціальних мереж.⁵¹ Мешканці окупованої території повідомили УВКПЛ, що деяким державним службовцям дали вказівку встановити новий месенджер «Мах» на мобільні телефони для комунікації з керівництвом і доступу до робочих чатів. Дослідники у сфері кібербезпеки висловили занепокоєння, що цей месенджер не захищає персональні дані, порушуючи право на приватність.⁵²

- 101.5 вересня призначений Росією губернатор окупованої Запорізької області заборонив використання «неліцензованого» обладнання супутникового телебачення, яке може приймати українські канали, та підтримав провайдера супутникового телебачення, що транслює лише проросійські канали.⁵³ Деякі мешканці повідомили УВКПЛ, що окупаційна влада приходила до них додому та наказувала зняти наявні супутникові антени. Окупаційна влада погрожувала, що інакше обладнання буде «відключене» силою.
102. Мешканці окупованої території розповіли УВКПЛ, що російська окупаційна влада та військові зупиняли людей на вулицях і блокпостах для нав'язливих перевірок мобільних телефонів на предмет будь-якого контенту, який може бути сприйнятий як проукраїнський, включно, наприклад, із застосунками українських банків. УВКПЛ отримало повідомлення про випадки, коли після таких перевірок людей забирали, затримували або били.
103. Перевірки мобільних телефонів також проводили у навчальних закладах, включно зі школами. Молода жінка розповіла, що під час навчання у медичному коледжі на окупованій частині Запорізької області співробітники коледжу неодноразово перевіряли її телефон на наявність українського контенту. Студентів заохочували доносити на однокурсників, які розмовляли українською або дивилися українські новини.
104. 25 листопада 2025 року Російська Федерація видала новий наказ, у якому зазначено заходи, здійснювані з 2023 року для повної інтеграції окупованих Донецької, Луганської, Запорізької та Херсонської областей до «правового, соціального, освітнього, культурного та інформаційного простору Російської Федерації». Посилаючись на необхідність «додаткових заходів для зміцнення загальноросійської громадянської ідентичності» в цих регіонах, указ зобов'язує здійснити дії щодо залучення мешканців цих територій, включно з дітьми, до державних ініціатив Російської Федерації, встановлюючи за мету залучити 2,56 мільйона осіб.⁵⁴

Свобода релігії та віросповідання

105. Запровадження російського законодавства обмежило свободу прояву релігії або віросповідання на окупованій території. Застосовуючи Кодекс про адміністративні правопорушення, Російська Федерація оштрафувала п'ятьох осіб (трьох чоловіків і двох жінок) та дві організації за незаконну місіонерську діяльність, включно з проведенням богослужінь вдома або недотриманням правил маркування релігійних будівель і літератури.⁵⁵ У червні євангельську жінку, яка живе лише за рахунок пенсії в Донецькій області, оштрафували на 10,000 рублів (125 доларів США) за організацію групи прославлення, що співала релігійні пісні у приватному будинку, що було визнано «незаконною місіонерською діяльністю». Суд також наказав знищити вилучені Біблії та збірники гімнів, оскільки вони не були промарковані назвою релігійної організації.
106. У жовтні окупаційна влада пред'явила звинувачення чотирьом кримськотатарським жінкам у причетності до терористичної організації на підставі нібито їхньої участі в організації «Хізб ут-Тахрір», ісламістській організації, забороненій за російським законодавством, але дозволеній за українським. Чоловіки всіх цих жінок нині перебувають у в'язниці за такими ж звинуваченнями. У закритому засіданні суд постановив застосувати до жінок двомісячне попереднє ув'язнення, залишивши п'ятьох дітей однієї з них без

⁵¹ 13 серпня 2025 року російський наглядовий орган у сфері телекомунікацій, Роскомнагляд, оголосив про блокування дзвінків у WhatsApp і Telegram з міркувань безпеки та протидії шахрайству. Див. https://t.me/rian_ru/309806 (дата останнього доступу: 5 грудня 2025 року)

⁵² Див. A/HRC/60/45, пункти 38, 43 та 50

⁵³ Див. оголошення за посиланням: <https://t.me/BalitskyEV/6098> (дата останнього доступу: 5 грудня 2025 року)

⁵⁴ Указ Президента № 858 «Про стратегію державної національної політики Російської Федерації на період до 2036 року» (25 листопада 2025 року), пункти 29, 36, 46 і 59.

⁵⁵ Див. Статтю 5.26 Кодексу Російської Федерації про адміністративні правопорушення, включно з частиною 5 («іноземці, що здійснюють місіонерську діяльність»), частиною 4 («місіонерська діяльність з порушеннями»), та частиною 3 («порушення вимог щодо назви»).

батьківського догляду. Це перший відомий УВКПЛ випадок, коли кримськотатарських жінок звинувачують за такими статтями.

VII. ПРАВА ЛЮДИНИ НА ПІДКОНТРОЛЬНІЙ УРЯДУ УКРАЇНИ ТЕРИТОРІЇ

D. Здійснення правосуддя

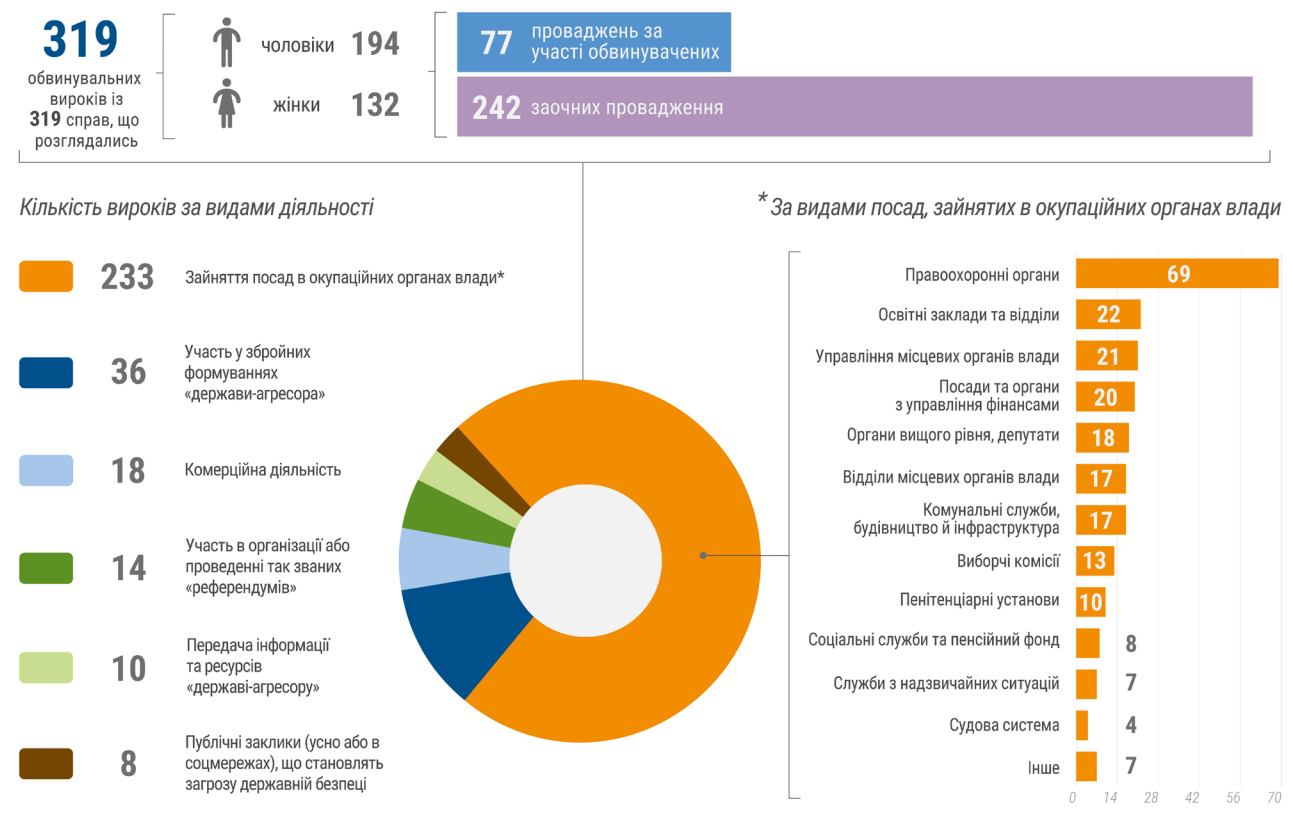
Кримінальне переслідування за колабораційну діяльність

107. Офіс Генерального прокурора України повідомив про 10 495 розслідувань щодо «колабораційної діяльності».⁵⁶ УВКПЛ проаналізувало вироки українських судів щодо 326 осіб (194 чоловіків і 132 жінок) у справах про колабораційну діяльність.⁵⁷ На основі аналізу вироків УВКПЛ встановило, що щонайменше 21 особа (13 чоловіків і 8 жінок) були засуджені за дії, які відповідно до МГП можуть правомірно вимагатися окупаційною владою як робота, необхідна для задоволення потреб населення. Наприклад, суд засудив жінку з Луганської області до п'яти років позбавлення волі та конфіскації майна за те, що вона два місяці обіймала посаду у «пенсійному фонді» окупаційної адміністрації. Підсудна та свідки заявляли в суді, що її функції обмежувалися допомогою із запитами та розподілом гуманітарної допомоги, яка виплачувалась в рублях. Кримінальне переслідування за роботу, яку окупаційна влада може законно вимагати, може стримувати виконання роботи, що забезпечує базові потреби цивільного населення. Це також ставить жителів окупованої території в безвихідне становище: окупаційна влада може їх законно змушувати до певної роботи, але вони ризикують зіткнутися з кримінальним переслідуванням і покаранням з боку органів влади власної держави.

⁵⁶ Станом на 3 грудня 2025 року, див. www.gp.gov.ua (дата останнього доступу: 3 грудня 2025 року).

⁵⁷ 3 березня 2022 року парламент вніс зміни до Кримінального кодексу України, запровадивши статтю 111-1 про «колабораційну діяльність». Для аналізу цього закону див. УВКПЛ: «Ситуація з правами людини під час російської окупації території України та її наслідки, 24 лютого 2022 року – 31 грудня 2023 року», pp. 167–168.

ВИРОКИ У СПРАВАХ ПРО «КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ» (СТ. 111-1 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ) За період з 1 червня по 30 листопада 2025 року

Дата створення: 5 грудня 2025 року Джерело: УВКПЛ ММПЛУ

Російські цивільні особи, інтерновані або затримані Україною

108. УВКПЛ опитало п'ятьох громадян Російської Федерації (4 чоловіків, 1 жінку), затриманих в Курській області Російської Федерації у серпні 2024 року українськими силами та згодом переданих до України за обставин, які можуть становити депортацію захищених осіб з окупованої території і потребують додаткового уточнення. Попри їхні твердження про відсутність будь-яких зв'язків з військовими, їх і надалі утримують як інтернованих разом з російськими військовополоненими в Україні, та не переглянули їхній статус. Хоча Четверта Женевська конвенція дозволяє інтернування захищених осіб лише коли це абсолютно необхідно з міркувань безпеки, рішення про інтернування має періодично переглядатися компетентним органом, а саме інтернування загалом може відбуватися лише в межах окупованої території.⁵⁸

109. Деяких громадян Російської Федерації було затримано в Україні з імміграційних підстав, і вони перебувають у місцях утримання, підпорядкованих Державній міграційній службі України. УВКПЛ звернулося з проханням надати доступ до цих установ, однак поки що його не отримало.

Втрата громадянства

110. Міський голова Одеси та Митрополит Української православної церкви втратили українське громадянство на підставі указів Президента України, виданих відповідно у жовтні та липні 2025 року. За чинним українським законодавством повнолітні особи можуть втратити громадянство України в разі добровільного набуття громадянства іншої держави.⁵⁹ Відповідна процедура передбачає ухвалення рекомендації комісією,

⁵⁸ Щодо заборони депортації захищених осіб з окупованої території, див. статтю 49 Четвертої Женевської конвенції. Див. також статтю 78 Четвертої Женевської конвенції.

⁵⁹ Інші підстави для втрати громадянства включають добровільний вступ на військову службу іншої держави, або випадки, коли особу було прийнято до українського громадянства внаслідок обману, свідомого подання неправдивих відомостей або фальшивих документів, зокрема невиконання певних зобов'язань, таких як припинення іноземного

після чого Президент видає указ про припинення громадянства. Це рішення може бути оскаржене в суді. Однак державні органи не зобов'язані повідомляти особу про те, що розглядається питання щодо припинення її українського громадянства. У результаті особу можуть позбавити справедливої можливості викласти свою позицію в провадженні, яке може негативно вплинути на її права, що викликає занепокоєння стосовно процесуальної справедливості.⁶⁰

Е. Свобода релігії

111. У попередніх доповідях УВКПЛ наголошувало на занепокоєннях щодо змін до законодавства про релігійні організації, зазначаючи, що вони посиляються на національну безпеку як на підставу для обмеження свободи релігії чи переконань, хоча ані Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, ані Європейська конвенція з прав людини не згадують національну безпеку як підставу для таких обмежень.⁶¹ 8 липня 2025 року відповідно до повноважень, визначених змінним законом, Державна служба України з етнополітики та свободи совісті завершила дослідження основної юридичної особи Української православної церкви (УПЦ), Київської митрополії УПЦ. Було встановлено, що вона має зв'язок з Російською православною церквою (РПЦ), яка є забороненою релігійною організацією згідно з національним законодавством. На підставі цих висновків Державна служба зобов'язала Київську митрополію УПЦ вжити формальних заходів для розриву зв'язків з РПЦ у тридцятиденний термін. УПЦ не виконала цієї вимоги. Після закінчення строку Державна служба звернулася до суду з позовом про ліквідацію Київської митрополії УПЦ та вилучення її майна. Станом на 30 листопада 2025 року справа перебуває на розгляді суду.
112. УВКПЛ зафіксувало два інциденти насильства між різними православними громадами щодо контролю над культовими будівлями: 17 червня в місті Чернівці та 6 серпня в Житомирській області. В одному з випадків один священнослужитель УПЦ зазнав травм і потребував госпіталізації. УВКПЛ відомо, що національна поліція розслідує цей інцидент.
113. 27 жовтня Верховний Суд ухвалив рішення у справі члена спільноти Свідків Єгови, який намагався реалізувати своє право на сумлінну відмову від обов'язкової військової служби з міркувань совісті, повторюючи свою попередню позицію, що практика Європейського суду з прав людини не може беззастережно застосовуватися в умовах повномасштабної війни, яка ведеться проти України.⁶² Чоловіка раніше засудили до трьох років позбавлення волі за ухилення від військової служби. Суд залишив вирок у силі, однак звільнив обвинуваченого з випробувальним терміном. Згідно з Міжнародним пактом про громадянські та політичні права (МПГПП) право на сумлінну відмову від військової служби не підлягає жодним обмеженням чи відступам.⁶³

громадянства. 5 серпня 2025 року, за посиланням: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#n190> (дата останнього доступу 5 грудня 2025 року).

⁶⁰ Див. Комітет ООН з прав людини, Загальний коментар № 32: стаття 14, право на рівність перед судами і трибуналами та на справедливий суд, пункти 8-9, 12.

⁶¹ Закон «Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій» (Закон № 3894-IX). Для детальнішого аналізу. Див. УВКПЛ: «Доповідь про ситуацію з правами людини в Україні, 1 вересня – 30 листопада 2024 року», пункти 84-88.

⁶² Єдиний державний реєстр судових рішень України, справа № 573/838/24, рішення від 27 жовтня 2025 року, доступне за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/131495382>. У окремій думці двоє суддів дійшли висновку, що держава не виконала свого позитивного зобов'язання забезпечити альтернативну, невійськову службу, і що повне виключення права на відмову від військової служби з мотивів переконань є неприпустимим згідно з міжнародним правом прав людини. Для деталей щодо попереднього рішення. Див. УВКПЛ: «Доповідь про ситуацію з правами людини в Україні, 1 грудня 2024 року – 31 травня 2025 року», пункт 85.

⁶³ Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, статті 18 і 4. Див. також А/НRC/56/30, пункти 5-6, де цитуються відповідні рішення Комітету з прав людини.

Е. Події в правовому полі

Проміжні репарації для постраждалих від СНПК

114. Закон про невідкладні проміжні репарації для постраждалих від СНПК,⁶⁴ який гарантує безкоштовну реабілітацію (включно з медичними, психосоціальними та іншими заходами), а також одноразову фінансову допомогу, повністю набрав чинності 18 червня. Прикінцеві положення закону вимагали, щоб Кабінет Міністрів протягом шести місяців з дня його опублікування 18 грудня 2024 року прийняв підзаконні нормативно-правові акти, необхідні для його імплементації. Станом на 30 листопада 2025 року ці підзаконні акти ще не були ухвалені, що унеможливило надання невідкладних проміжних репарацій постраждалим.

Закон про громадянство

115. У червні 2025 року були ухвалені зміни до законодавства про громадянство, які набудуть чинності 1 січня 2026 року.⁶⁵ Зміни дозволяють множинне громадянство і оновлюють правила набуття та втрати громадянства України. На етапах підготовки законопроекту УВКПЛ і громадянське суспільство висловлювали занепокоєння, що окремі положення можуть призвести до позбавлення мешканців окупованої території їхнього українського громадянства. Остаточна версія врахувала це занепокоєння, прямо встановивши, що набуття громадянства Російської Федерації на окупованій території не вважається «добровільним».⁶⁶

Міжнародно-правові події

116. 25 червня 2025 року Президент України і Генеральний секретар Ради Європи підписали угоду про створення Спеціального трибуналу щодо злочину агресії проти України,⁶⁷ зі Статутом Трибуналу як додатком до угоди. Відповідно до свого Статуту, Трибунал має повноваження «розслідування, кримінального переслідування та судового розгляду справ стосовно осіб, які несуть найбільшу відповідальність за злочин агресії проти України», на основі територіальної юрисдикції України.
117. 9 липня 2025 року Європейський суд з прав людини ухвалив рішення у міждержавній справі «Україна та Нідерланди проти Росії».⁶⁸ Одностайне рішення Великої палати підтвердило, що Російська Федерація здійснювала ефективний контроль над частинами східної України з 11 травня 2014 року і надалі розширила свій контроль через повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 року. Суд встановив, що в період з травня 2014 року до вересня 2022 року (який підпадає під його часову юрисдикцію), Російська Федерація вчинила численні порушення на окупованій території України.⁶⁹ Зокрема, Суд дійшов висновку, що травматичний вплив на дітей через їхнє розлучення з батьками та опікунами, а також невизначеність і страх бути назавжди та примусово відокремленими від сімей є нелюдським і таким, що принижує гідність, поводженням.⁷⁰

⁶⁴ Закон України № 4067-IX «Про правовий і соціальний захист осіб, постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного із збройною агресією Російської Федерації проти України, та надання їм невідкладних проміжних репарацій», 20 листопада 2024 року, доступний за посиланням <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4067-20#Text>

⁶⁵ Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення реалізації права на набуття та збереження громадянства України», 18 червня 2025 року, доступний за посиланням <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4502-IX#Text>

⁶⁶ Там же.

⁶⁷ Парламент України ратифікував угоду 15 липня 2025 року.

⁶⁸ «Україна та Нідерланди проти Росії» [Велика палата], 43800/14, 8019/16, 28525/20 та ін., 9 липня 2025 року.

⁶⁹ Зокрема: невідомі військові атаки; позасудові страти; примусова праця; катування, зокрема застосування зґвалтування як методу ведення війни; свавільне затримання цивільних; безпідставне переміщення цивільних; залякування та переслідування журналістів і релігійних груп; розкрадання, знищення та експропріація приватної власності; обмеження української мови у школах і нав'язування ідеології школярам; організоване вивезення дітей до Російської Федерації та їхнє усиновлення там; дискримінація за політичними поглядами та національним походженням; а також невиконання обов'язку розслідувати обґрунтовані заяви про адміністративну практику або забезпечити відшкодування.

⁷⁰ Рішення, пункт 1595.

VIII. ТЕХНІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

- 118.7 червня ММПЛУ провела навчання з механізмів ООН у сфері прав людини для 20 молодих захисників прав людини (15 жінок і 5 чоловіків). Учасники дізналися про органи, створені на основі договорів та Статуту, а також про те, як НУО можуть взаємодіяти з механізмами ООН у сфері прав людини.
- 119.17-22 серпня ММПЛУ взяла участь у літній школі з міжнародного права та прав людини для студентів у Львові (Україна). Представники ММПЛУ провели лекції про систему ООН у сфері прав людини; права людини як інструмент для сприяння правосуддю, відповідальності та верховенству права; та сучасні виклики у сфері прав людини в Україні. ММПЛУ також навела приклади з інших країн, як місії ООН у сфері прав людини допомагають реалізовувати норми та гарантії прав людини на практиці.
- 120.13–15 жовтня ММПЛУ надала технічні консультації учасникам під час семінару Команди експертів Офісу Спеціальної представниці Генерального секретаря з питань сексуального насильства у конфлікті для Координаційного центру з надання правничої допомоги. Семінар був присвячений ефективному представництву постраждалих від СНПК в Україні.
- 121.10 листопада ММПЛУ провела онлайн-тренінг для 14 офіцерів військової поліції України та кількох держав-членів НАТО щодо впливу міжнародних договорів з прав людини на повноваження та компетенції військової поліції.
- 122.11 листопада ММПЛУ провела навчання для 24 прокурорів і суддів (9 жінок і 15 чоловіків) із різних офісів України щодо стандартів міжнародного гуманітарного права, що стосуються питання колабораційної діяльності.

IX. РЕКОМЕНДАЦІЇ

- 123.УВКПЛ продовжує наполягати на виконанні рекомендацій зі своїх попередніх доповідей, більшість із яких залишаються актуальними. Порушення, задокументовані у поточному звітному періоді, підкреслюють необхідність подальшого прогресу у сфері захисту прав людини, а особливо імплементації таких рекомендацій:
- 124.Україні та Російській Федерації:
- а) Вживати всі можливі заходи обережності, щоб уникнути або принаймні мінімізувати шкоду цивільним особам, зокрема шляхом ретельного вибору засобів і методів ведення війни, перевірки цілей та утримання від використання зброї вибухової дії з широкою зоною ураження, включно з касетними боеприпасами, у населених пунктах;
 - б) Забезпечити швидке, неупереджене та ефективне розслідування всіх повідомлень про порушення міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини та гарантувати, що ймовірні винуватці, включно з військовослужбовцями, працівниками сил безпеки та тими, хто перебуває на командних посадах, будуть належним чином притягнуті до відповідальності; гарантувати належне фінансування та оперативне надання репарацій з урахуванням статі та віку, а також підтримку постраждалих, включно з медичною, психологічною та юридичною допомогою, з особливою увагою до специфічних потреб жінок, дівчаток, чоловіків і хлопчиків.
- 125.Російській Федерації:
- с) Негайно припинити застосування збройної сили проти України та вивести військові формування з території України відповідно до Резолюції Генеральної Асамблеї ООН ES-11/1 щодо «Агресії проти України», прийнятої 2 березня 2022 року, та у відповідності до обов'язкового наказу Міжнародного Суду ООН від 16 березня 2022 року про тимчасові заходи для Російської Федерації щодо негайного припинення її військових операцій;

- d) Негайно припинити всі акти позасудових страт, катування, жорстокого поводження та сексуального насильства щодо як військовополонених, так і цивільних затриманих, а також припинити всі незаконні практики, пов'язані з затриманням;
- e) Забезпечити гуманні умови утримання військовополонених, включно з належною медичною допомогою, належним поводженням під час переведення між місцями інтернування та правом на підтримання зв'язку з зовнішнім світом, відповідно до Третьої Женевської конвенції;
- f) Надати Міжнародному комітету Червоного Хреста повний, регулярний та безперешкодний доступ до всіх українських військовополонених і цивільних затриманих, а також забезпечити, щоб затримані отримували інформацію про місця свого утримання;
- g) Виконувати обов'язки окупаційної влади відповідно до норм МГП та дотримуватися чинного законодавства України, якщо немає абсолютної неможливості цього;
- h) Припинити практики депортації українських цивільних осіб з окупованої території, скасувати укази, які змушують жителів отримувати російський паспорт, дозвіл на проживання або іншу законну підставу для перебування за російським внутрішнім законодавством під загрозою депортації, та забезпечити безпечне і безперешкодне повернення всіх незаконно переміщених осіб;
- i) Негайно зупинити призов захищених осіб із окупованої території до збройних сил та припинити всі практики, що чинять тиск або змушують їх ставати на військовий облік, включно з обов'язковим використанням державних цифрових сервісів;
- j) Виконати свої обов'язки за МГП щодо забезпечення громадського здоров'я та гігієни та доступу населення до необхідних ресурсів, вжити негайних і ефективних заходів для відновлення адекватного, безпечного та доступного водопостачання для населення, зокрема в Донецькій області;
- k) Негайно припинити конфіскацію майна на окупованій території та скасувати законодавство, яке сприяє експропріації так званого «безхазяйного» майна;
- l) Припинити всі форми «патріотично»-військового виховання та пропаганди у школах і літніх таборах та забезпечити, щоб освіта поважала права дитини і не примушувала до лояльності окупаційній владі;
- m) Забезпечити право на справедливий судовий розгляд, включно з доступом до ефективного правового представництва;
- n) Дотримуватися свобод висловлення поглядів, думки та віросповідання, припинивши всі заходи, спрямовані на придушення української ідентичності, припинивши переслідування осіб за незгоду та забезпечивши релігійним громадам свободу сповідувати свою релігію, з урахуванням лише суворих обмежень, передбачених міжнародним правом у сфері прав людини.

126.Україні:

- o) Поводитись з військовополоненими та затриманими у зв'язку з конфліктом у повній відповідності з нормами МГП та МППЛ, зокрема захищати їх від катувань або жорстокого поводження у будь-який час, включно з початковим етапом утримання;
- p) Забезпечити, щоб люди у прифронтових громадах отримували вичерпну інформацію для прийняття своєчасних рішень щодо евакуації та активізувати зусилля з евакуації людей старшого віку та осіб з інвалідністю з небезпечних районів;
- q) Забезпечити внутрішньо переміщеним особам доступ до достатнього житла та можливостей працевлаштування, приділяючи увагу специфічним потребам ромської спільноти, осіб з інвалідністю та людей старшого віку.
- r) Без зволікань прийняти необхідні підзаконні нормативно-правові акти та забезпечити достатнє фінансування для імплементації Закону України «Про

правовий і соціальний захист осіб, постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного із збройною агресією Російської Федерації проти України, та надання їм невідкладних проміжних репарацій»;

- s) Привести законодавство про колабораційну діяльність у відповідність з МГП та МППЛ та утриматися від переслідування осіб за дії, які можуть законно вимагатися окупаційною владою;
- t) Надати УВКПЛ доступ до осіб, що утримуються з імміграційних підстав в установах, підпорядкованих Державній міграційній службі України;
- u) Внести зміни до закону «Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій» та забезпечити, щоб його застосування повністю відповідало вимогам МППЛ;
- v) Вжити необхідних заходів для ефективного визнання у національному законодавстві права на сумлінну відмову від військової служби відповідно до повного обсягу права, захищеного ст. 18 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права.

127. Міжнародній спільноті:

- w) Продовжувати закликати Російську Федерацію та Україну повністю дотримуватися норм міжнародного права прав людини та міжнародного гуманітарного права, вимагати та спільно працювати для забезпечення підзвітності, включно з репараціями для постраждалих і тих, хто пережив порушення, та вживати всіх наявних заходів для запобігання подальшим порушенням;
- x) Продовжувати закликати Російську Федерацію дотримуватися всього спектру додаткових обов'язків як окупаційної влади відповідно до МГП та МППЛ, зокрема щодо заборони депортації, призову та конфіскації майна;
- y) Надавати підтримку НУО, які здійснюють та сприяють евакуації осіб з інвалідністю та людей старшого віку, а також продовжувати допомагати Україні у забезпеченні внутрішньо переміщених осіб доступом до достатнього житла та можливостей працевлаштування, з урахуванням специфічних потреб ромської спільноти, осіб з інвалідністю та людей старшого віку.
- z) Надавати фінансову, технічну та іншу допомогу організаціям, що надають психологічні та інші види підтримки жертвам та тим, хто пережив грубі порушення прав людини, включно з сексуальним насильством, приділяючи увагу відповідним специфічним потребам жінок, дівчаток, чоловіків і хлопчиків;
- aa) Закликати до надання максимально можливого доступу УВКПЛ та іншим незалежним моніторинговим організаціям з прав людини до території України, окупованій Російською Федерацією, включно з місцями інтернування та утримання, для забезпечення всеохопного моніторингу та підзвітності;
- bb) Надавати повну підтримку Уряду України в його зусиллях із мобілізації фінансування для невідкладних проміжних репарацій відповідно до Закону України «Про правовий і соціальний захист осіб, постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного із збройною агресією Російської Федерації проти України, та надання їм невідкладних проміжних репарацій».